

รายงานการศึกษากลุ่ม
(Group Project)

เรื่อง การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย
ภายในปีพ.ศ. 2563

จัดทำโดย กลุ่มที่ 12 รุ่นที่ 88

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 88
วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
ประจำปี 2561
ลิขสิทธิ์ของสำนักงาน ก.พ.

รายงานการศึกษากลุ่ม (Group Project)

เรื่อง การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ภายในปีพ.ศ. 2563

จัดทำโดย กลุ่มที่ 12 รุ่นที่ 88

1.	น.ส.รพีพร	มณีพงษ์	รหัส 88012
2.	นางละอองดาว	สีจันทร์แจ้	รหัส 88030
3.	นางจุไรรัตน์	แสงสวัสดิ์	รหัส 88043
4.	นายพิทยา	ปราโมทย์วรพันธุ์	รหัส 88061
5.	พ.ต.ท.พเยาว์	ทองเสน	รหัส 88082
6.	น.ส.กมลวรรณ	อัมสุวรรณ	รหัส 88085
7.	นายสุชาติ	กลัดสุข	รหัส 88098
8.	นายโสภณ	เอี่ยมศิริถาวร	รหัส 88109
9.	นายสันติ	สิทธิเลิศพิศาล	รหัส 88114
10.	นายสำราญ	หวังกุล	รหัส 88120

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม

หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 88
วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
ประจำปี 2561

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

(หน้าอนุมัติ)
สำนักงาน ก.พ.

เอกสารรายงานการศึกษากลุ่มนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรมของสำนักงาน ก.พ.

ลงชื่อ.....
(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....
(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....
(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....
(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อที่มีความรุนแรงสูง ผู้ป่วยเสียชีวิตทุกราย แม้โรคจะรุนแรง แต่สามารถป้องกันได้ด้วยการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากแหล่งโรคอยู่ในสัตว์ที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ ได้แก่ สุนัข ซึ่งการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าจำเป็นต้องควบคุมประชากรสุนัขให้มีจำนวนพอเหมาะและได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ และสุนัขทุกตัวได้รับการฉีดวัคซีน สถานการณ์ในประเทศไทย นับตั้งแต่ปีพ.ศ.2559 จนถึงปัจจุบัน (ณ เดือนสิงหาคม 2561) มีการระบาดของโรคในสุนัขในหลายจังหวัด ภายหลังจากการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์หยุดชะงักทำให้ภูมิคุ้มกันในประชากรสุนัขมีความครอบคลุมต่ำ ส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิตรวมกัน 30 ราย (เฉพาะปีนี้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม – 5 สิงหาคม 2561 จำนวน 15 ราย) ในแต่ละปีประเทศไทยมีผู้ถูกสุนัขกัดหรือข่วนมากกว่า 1 ล้านคน ก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลผู้ถูกสุนัขกัดสูงมากกว่า 2,000 ล้านบาทต่อปี และค่าใช้จ่ายในการควบคุมโรคในสัตว์อีกหลายร้อยล้านบาท การป้องกันโรคในคนโดยการฉีดวัคซีนหลังถูกกัดหรือข่วนเป็นการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ แต่การแก้ไขปัญหที่ยั่งยืนต้องมุ่งเป้าหมายไปที่การจัดการประชากรสุนัขให้ปลอดโรคด้วยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครอบคลุม

การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ภายในปีพ.ศ.2563 เป็นเรื่องที่ท้าทายอย่างมาก จำเป็นต้องบริหารจัดการประชากรสุนัขที่มีจำนวนมากถึง 7 ล้านตัวให้ปลอดโรคอย่างยั่งยืน ในจำนวนนี้เป็นสุนัขจรจัดประมาณ 1 ล้านตัวที่ไม่มีผู้เลี้ยงดูและเข้าถึงยากได้รับวัคซีนไม่ทั่วถึง ดังนั้น หัวใจสำคัญของการดำเนินงานแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าให้สำเร็จ จำเป็นต้องบริหารจัดการไม่ให้มีสุนัขจรจัดและควบคุมประชากรสุนัขที่มีเจ้าของให้มีจำนวนที่เหมาะสมพอดีกับศักยภาพของสังคมที่จะเลี้ยงดูได้อย่างมีคุณภาพและทำให้สุนัขทุกตัวได้รับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้กฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินงานโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีงบประมาณต่อเนื่องเพื่อจัดหาวัคซีนที่มีคุณภาพมาฉีดให้กับสุนัข

กลุ่ม 12 มีข้อเสนอการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยด้วย 4 มาตรการหลัก ได้แก่ มาตรการวางแผนประชากรสุนัข เพื่อลดจำนวนสัตว์ที่เป็นสาเหตุหลักของโรคพิษสุนัขบ้า ให้มีจำนวนที่เหมาะสมพอดีในระยะยาว มาตรการทางกฎหมาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพลดความเสี่ยงในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรการทางการเงิน เพื่อสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง และมาตรการทางสังคม เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักให้กับสังคมในการเลี้ยงสุนัขอย่างรับผิดชอบ เจ้าของนำสุนัขไปฉีดวัคซีนเป็นประจำทุกปี ซึ่งมาตรการเหล่านี้ต้องอาศัยการบูรณาการทำงานในทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง และต่อเนื่องจึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายประเทศไทยปลอดโรคพิษสุนัขบ้าอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษากลุ่ม (Group Project) เรื่อง การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ภายในปี พ.ศ. 2563 เกิดขึ้นจากฉันทามติของ นบส. 1 รุ่น 88 กลุ่ม 12 ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าที่เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ทำให้คนไทยเสียชีวิตจากโรคนี้ทุกปี ทั้งที่สามารถป้องกันได้ โดยการควบคุมโรคในสัตว์ โดยเฉพาะสุนัขให้เข้มงวดจริงจังต่อเนื่อง ซึ่งการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัขที่กลับมาใหม่ในปีพ.ศ. 2559 จนถึงในปัจจุบัน ก่อให้เกิดผลกระทบกับประเทศไทยในหลายด้าน ตั้งแต่มีประชาชนที่ป่วยและเสียชีวิต การสูญเสียทรัพยากรในการจัดการปัญหาในสัตว์และคน ภาระค่าใช้จ่ายในการป้องกันโรคด้วยวัคซีนภายหลังถูกสุนัขกัดหรือข่วน และชื่อเสียงของประเทศไทยในสายตาของนานาชาติ ซึ่งโรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อที่องค์การอนามัยโลกและประเทศสมาชิกได้ตั้งเป้าที่จะกำจัดโรคให้หมดไปจากโลกนี้ โดยต้องอาศัยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆมาช่วยกันดำเนินการ

การจัดทำรายงานการศึกษากลุ่มในครั้งนี้ จะไม่สำเร็จได้ หากไม่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการจัดทำนโยบายสาธารณะ ซึ่งทางกลุ่มได้รับความเมตตาจาก ดร.รัฐ ธนาธิเรก อาจารย์ที่ปรึกษา รายงานการศึกษากลุ่ม ที่ได้กรุณาให้ความรู้ ทฤษฎี และชี้แนะประเด็นการพัฒนา ตลอดจนแนวทางการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำรายงานการศึกษากลุ่ม ตลอดจนวิธีการนำเสนอ ขอขอบพระคุณ อาจารย์ธีรยุทธ หล่อเลิศรัตน์ และอาจารย์สุรพันธุ์ ปุสสเดจ ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์นำไปสู่การปรับปรุงสาระ ที่ทำให้รายงานฉบับนี้สมบูรณ์มากขึ้น ขอขอบพระคุณ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดร.สุจินต์ ไชยชุมศักดิ์ ที่กรุณาให้คณะเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ นายวัลลภ ตังคณานุก์ธัช สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และประธานคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาการทอดทิ้งสัตว์ในที่สาธารณะ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่กรุณาให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์และการจัดสวัสดิภาพสัตว์ ขอขอบคุณบุคลากรกรมควบคุมโรคและกรมปศุสัตว์ที่สนับสนุนข้อมูลในการจัดทำรายงาน และขอบคุณสำนักงาน ก.พ. ในการจัดหลักสูตรที่มีคุณภาพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่วิทยาลัยนักษิณบริหาร 1 สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน ที่ให้การดูแลทุกๆ ด้าน ตลอดระยะเวลาการฝึกอบรม 4 เดือนที่ผ่านมา

คณะนบส. 1 รุ่น 88 กลุ่ม 12 หวังเป็นอย่างยิ่งว่า มาตรการและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยภายในปี พ.ศ. 2563 จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการทำงานเชิงนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและส่งผลให้สามารถกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยได้สำเร็จตามเป้าหมาย

คณะผู้จัดทำ กลุ่ม 12

สิงหาคม 2561

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
สารบัญแผนภูมิ	ฌ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
1. สภาพทั่วไปของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า	1
2. การคาดการณ์ปัญหาและโอกาสการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคต	12
3. มาตรการจัดการปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า	17
4. แนวทางบรรลุเป้าหมาย	28
5. สรุปในภาพรวม	33
บรรณานุกรม	36
ภาคผนวก	37
คณะผู้จัดทำ	47

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 มาตรการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในระยะต่างๆ และ เจ้าภาพหลัก/เจ้าภาพรอง	28
ตารางที่ 2 ความเสี่ยงในการนำข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติ และแนวทางบริหารความเสี่ยง	32

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในคนและสัตว์ พ.ศ. 2558-2561	1
ภาพที่ 2 พื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าในคนและสัตว์ 19 จังหวัด เดือนกรกฎาคม 2561	3
ภาพที่ 3 อัตราการแพร่เชื้อของโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์	15
ภาพที่ 4 เป้าหมายหลักและเป้าหมายรองและแนวทางการบรรลุเป้าหมาย	18
ภาพที่ 5 ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ ในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว	33

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 จำนวนผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า จำแนกตามกลุ่มอายุ ปีพ.ศ.2559 – 2561	4
แผนภูมิที่ 2 จำนวนสุนัขมีเจ้าของและสุนัขจรจัด แยกรายจังหวัด พ.ศ.2559	13
แผนภูมิที่ 3 ร้อยละและจำนวนสัตว์ที่ตรวจพบเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้า ประเทศไทย	14

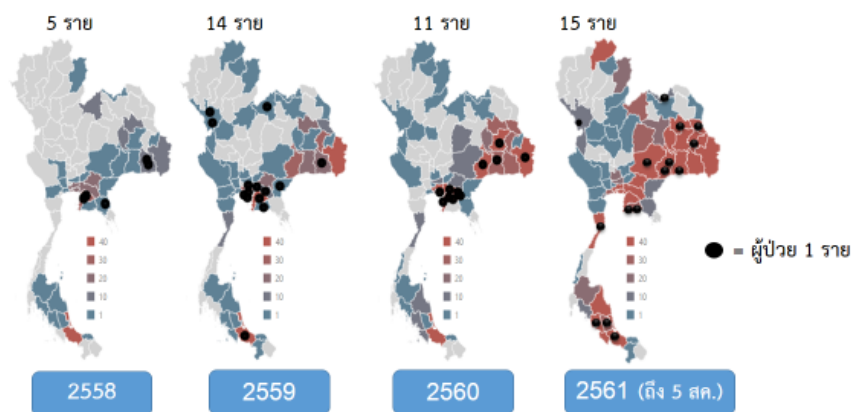
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

กทม	กรุงเทพมหานคร
พ.ร.บ.	พระราชบัญญัติ
อปท	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
CSR	Corporate Social Responsibility
OIE	World Organization for Animal Health
WHO	World Health Organization

1. สภาพทั่วไปของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า

1.1 สภาพปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าที่กำลังคุกคามความปลอดภัยของประชาชน

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อที่มีความรุนแรงสูงมาก ผู้ป่วยเสียชีวิตทุกราย แต่ละปีมีผู้เสียชีวิตประมาณ 60,000 รายทั่วโลก เดิมองค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) กำหนดเป้าหมายไว้ว่า ภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ.2020) ประเทศต่างๆ ทั่วโลกจะต้องกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากโลกนี้ โรคนี้เป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คน นับว่าเป็นปัญหาโรคติดต่อที่สำคัญเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศไทย แม้โรคจะรุนแรงแต่สามารถป้องกันได้ด้วยการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากแหล่งโรคสำคัญอยู่ในสัตว์ที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ ได้แก่ สุนัข ถ้าหากไม่มีแหล่งแพร่โรคจากสัตว์มาสู่คน โรคนี้ก็จะค่อยๆ ถูกกำจัดให้หมดไป ซึ่งการกำจัดโรคดังกล่าวจำเป็นต้องควบคุมประชากรสุนัขให้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพและได้รับการฉีดวัคซีนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนสุนัขทั้งหมด ซึ่งในหลายทศวรรษที่ผ่านมา รัฐบาลไทยมีโครงการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัขเลี้ยงและสุนัขจรจัดตามชุมชน ส่งผลให้การระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าลดลงอย่างต่อเนื่อง จากในปี พ.ศ. 2523 ที่มียอดผู้เสียชีวิตสูงมากถึง 370 คน และลดลงมาลำดับเหลือ 30 คนในปี พ.ศ. 2545 และในระหว่างปี พ.ศ.2551- 2558 พบว่ามีผู้เสียชีวิตจำนวน 17, 9, 14, 5, 4, 7, 7 และ 5 ราย ตามลำดับ หากแต่ในปี พ.ศ.2559 - 2560 กลับพบว่ามีผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 14 และ 11 ราย ตามลำดับ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากังวลว่าปัญหาโรคพิษสุนัขบ้ามีแนวโน้มจะลุกลามต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในคนและสัตว์ พ.ศ. 2558-2561 (ณ วันที่ 5 สิงหาคม)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าในปีพ.ศ. 2558 มีผู้ป่วยเพียง 5 ราย แต่ในปีพ.ศ.2559 ถึงปัจจุบัน เมื่อเกิดการระบาดของโรคในสัตว์ส่งผลให้มีผู้คนป่วยและเสียชีวิตเพิ่มขึ้นเป็น 14 และ 11 รายตามลำดับ และในปีพ.ศ.2561 (ตั้งแต่ 1 มกราคม ถึง 5 สิงหาคม) มีผู้เสียชีวิตแล้วจำนวน 15 ราย ซึ่งผู้ป่วยเสียชีวิตมีทุกอาชีพ ตั้งแต่วัยเด็ก คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ เป็นความสูญเสียของประเทศและความเศร้าโศกของครอบครัวผู้เสียชีวิต สาเหตุหลักของการป่วยในคนเกิดจากถูกสุนัขบ้าที่มีเชื้อกัดหรือข่วนแล้วเชื้อเข้าสู่บาดแผลทางผิวหนัง ซึ่งการระบาดของโรคใน

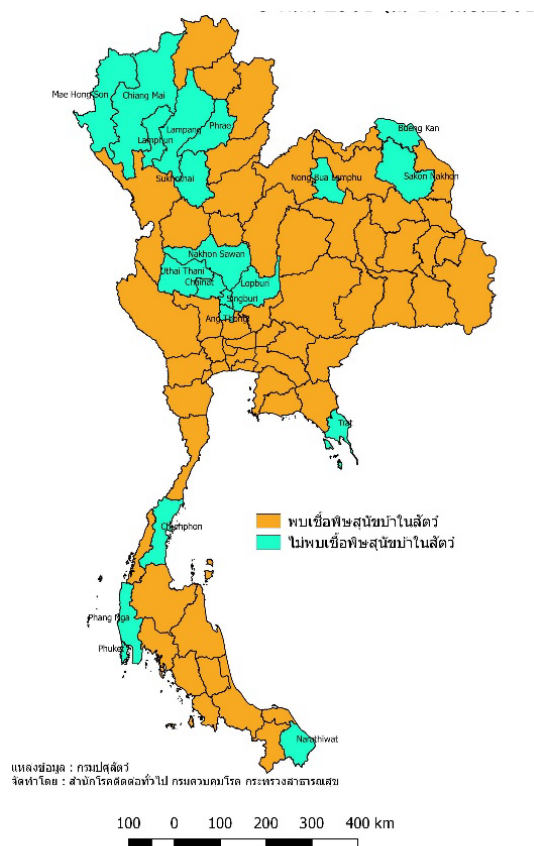
สุนัขในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา เกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ ที่ล้วนมีผลกระทบต่อเนื่องทำให้การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ครอบคลุมลดน้อยลง ดังนั้น เมื่อสุนัขไม่มีภูมิคุ้มกันก็เกิดการระบาดของโรคในสุนัขอย่างรวดเร็ว และแพร่เชื้อต่อมาให้กับมนุษย์ สอดคล้องกับข้อมูลที่เห็นแนวโน้มการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เพิ่มขึ้นในจังหวัดทางภาคตะวันออก ภาคอีสาน และภาคใต้ ระหว่างปีพ.ศ.2558 – 2561 (พื้นที่สีแดงในภาพที่ 1) ผลกระทบในปีถัดมาคือคนในพื้นที่ได้รับเชื้อและป่วยเสียชีวิตในจำนวนมากขึ้นกว่าปกติสองเท่า

สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าทั่วโลก ในขณะนี้ มี 111 ประเทศที่ปลอดจากโรคพิษสุนัขบ้า (Rabies-free zone) หมายถึง ไม่มีเชื้อก่อโรคพิษสุนัขบ้าทั้งในสัตว์เลี้ยงและในคนนานติดต่อกันมากกว่า 2 ปี เนื่องจากประสบความสำเร็จในการควบคุมโรคในประชากรสัตว์เลี้ยงโดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัขที่เป็นแหล่งโรคที่สำคัญของมนุษย์ ในประเทศที่พัฒนาแล้วสุนัขทุกตัวจะต้องมีเจ้าของเลี้ยงดูอย่างดีและพาไปรับการฉีดวัคซีนเป็นประจำทุกปี รัฐบาลประเทศเหล่านั้นส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ที่มีคุณภาพโดยการใช้กฎหมายหรือระเบียบที่เหมาะสม เมื่อพิจารณาข้อมูลจากกรมปศุสัตว์พบว่า มีประชากรสุนัขมากถึง 7 ล้านตัวในประเทศไทย และอย่างน้อย 1 ล้านตัวเป็นสุนัขจรจัด คิดเป็นร้อยละ 15 ที่สุนัขจรจัดส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

ซึ่งหากปล่อยให้สังคมไทยตกอยู่ในสภาพการณ์แบบนี้ ประเทศไทยจะตกอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก และไม่สามารถกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าได้ตามเป้าหมายการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในปีพ.ศ.2563 (ค.ศ.2020) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับวิธีการทำงานแก้ปัญหาในรูปแบบเดิมๆ เป็นกลยุทธ์ใหม่ที่มีพลังและเพิ่มประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายความสำเร็จที่ตั้งไว้

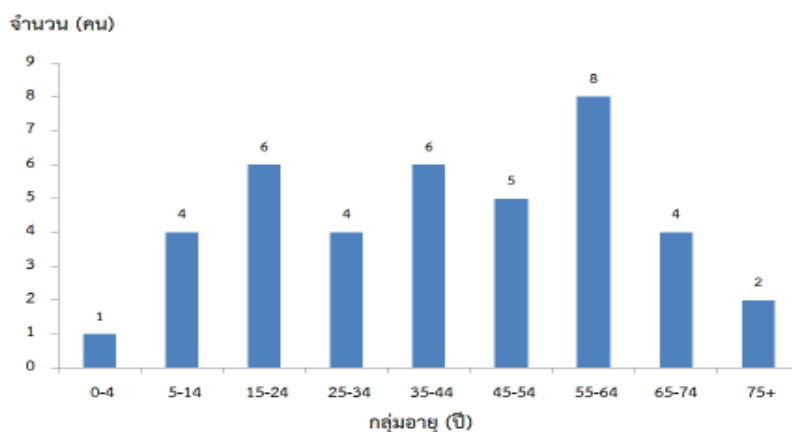
1.2 ผลกระทบของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า ถือว่าเป็นทั้งปัญหาสุขภาพและปัญหาสังคมของประเทศชาติ ที่ส่งผลกระทบในวงกว้างมากกว่าพื้นที่ครึ่งหนึ่งของประเทศไทย รวมพื้นที่ถึง 57 จังหวัด และ กทม. ส่วนจังหวัดที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยในปีพ.ศ.2561 มีเพียง 19 จังหวัด (ภาพที่ 2) แต่ในเวลาเดียวกันจังหวัดส่วนใหญ่ยังมีการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัขที่เป็นแหล่งรังโรคหลัก โดยกรมปศุสัตว์ได้ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ชั่วคราวเป็นระยะเวลา 30 วัน รวม 53 จังหวัด ระหว่างตั้งแต่ 1 มกราคม – 14 กรกฎาคม 2561 ณ ปัจจุบันคงเหลือ 28 จังหวัด ได้แก่ ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สระบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว นครราชสีมา ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ อำนาจเจริญ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด หนองคาย เชียงราย พิจิตร นครสวรรค์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม นครศรีธรรมราช พัทลุง สุราษฎร์ธานี และสงขลา

ภาพที่ 2 พื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าในคนและสัตว์ 19 จังหวัด เดือนกรกฎาคม 2561

ผลกระทบของโรคพิษสุนัขบ้าที่มีต่อประชาชนเกิดขึ้นได้กว้างขวางเพราะว่าเกือบจะทุกคนมีโอกาสได้รับเชื้อไวรัสโรคพิษสุนัขบ้าจากการถูกกัดหรือข่วนหรือเลียผิวหนังที่มีบาดแผล และเชื้อเข้าสู่ร่างกายผ่านบาดแผลได้ เนื่องจากสุนัขเป็นสัตว์เลี้ยงใกล้ชิดกับคนไทยทุกกลุ่มวัยมายาวนาน จึงเป็นความคุ้นเคยกับสุนัขที่คนมักมองข้ามความปลอดภัย ผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้ามีทุกกลุ่มอายุ (แผนภูมิที่ 1) แต่ส่วนใหญ่ร้อยละ 70 อยู่ในวัยทำงาน ส่วนน้อยเป็นวัยเด็กและผู้สูงอายุ มีทั้งเพศหญิงและเพศชาย เกิดขึ้นได้ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ซึ่งเมื่อเกิดการระบาดของโรคในสัตว์ทั้งสุนัขเลี้ยงมีเจ้าของและสุนัขจรจัดมีโอกาสได้รับเชื้อไวรัสซึ่งมีระยะฟักตัวของโรคในสัตว์นานประมาณ 1-2 เดือน แต่ในสุนัขบางตัวมีเชื้ออยู่ได้นาน 6 เดือนก่อนสุนัขจะเริ่มมีอาการป่วย ดังนั้น ประชาชนที่มีสุนัขติดเชื้อไวรัสก่อโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในครอบครองที่บ้าน หรือสุนัขผู้อื่นในชุมชนที่พักอาศัย จึงมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อและป่วยได้ต่อเนื่องนานหลายเดือน

แผนภูมิที่ 1 จำนวนผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า จำแนกตามกลุ่มอายุ ปีพ.ศ.2559 – 2561

ข้อมูลจากกระทรวงสาธารณสุข ในแต่ละปีพบว่าประเทศไทยมีผู้ถูกสุนัขกัดหรือข่วนมีบาดแผลมากกว่า 1 ล้านคน ทำให้ต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษามากกว่า 2,000 ล้านบาทต่อปี ซึ่งค่าใช้จ่ายหลักเป็นค่าวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าที่มีราคาสูงต้องซื้อจากต่างประเทศ แต่มีให้บริการโดยโรงพยาบาลของรัฐโดยไม่คิดมูลค่า ดังนั้นหากไม่มีการฉีดวัคซีนหลังจากถูกกัดคาดได้ว่าจะมีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าไม่น้อยราย ปีปัญหาสำคัญในปัจจุบันเรื่องหนึ่ง คือยังมีผู้ที่ถูกสุนัขกัดหรือข่วนจำนวนหนึ่งไม่ใส่ใจไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เนื่องจากขาดความตระหนักหรือเข้าไม่ถึงระบบบริการ ทำให้มีผู้เสียชีวิตอยู่เป็นประจำทุกปี อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาในคนโดยการฉีดวัคซีนภายหลังถูกกัดจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่ได้เกิดผลดีที่แท้จริงในระยะยาว แต่จะเกิดภาระกับทางโรงพยาบาลที่ต้องซื้อหาวัคซีนมาให้บริการคนที่ถูกกัดรวมกันเป็นค่าใช้จ่ายที่มีมูลค่ามหาศาลทุกปี ทั้งที่เป็นปัญหาที่สามารถป้องกันได้ ถ้าหากร่วมมือกันจัดการกับปัญหาที่ต้นเหตุ โดยทุกฝ่ายต้องทำการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัขให้มีประสิทธิภาพ แล้วปัญหาในสัตว์จะไม่ส่งผลกระทบต่อคนดังเช่นที่เกิดขึ้นในเวลานี้ นอกจากนี้แล้วยังสามารถประหยัดงบประมาณนำเงินจำนวนนี้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพของประชาชนและผู้ป่วยในด้านอื่นๆ ได้อีก ก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้น

1.3 ความพยายามในการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าที่ผ่านมา

ในอดีตก่อนหน้าปีพ.ศ.2535 กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า ทั้งในคนและในสัตว์ โดยการทำงานร่วมกับกรมปศุสัตว์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และหน่วยงานอื่นๆ แต่ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้าพ.ศ.2535 ซึ่งมีกรมปศุสัตว์ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ส่งผลทำให้การควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ได้ผลดีมาก ปัญหาลดน้อยลงเนื่องจากมีสัตวแพทย์เข้ามารับผิดชอบในการควบคุมประชากรสุนัขและแมวอย่างเข้มแข็ง มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในสัตว์ที่ครอบคลุมนมากขึ้นเรื่อยๆ และต่อมาเมื่อมีการกระจายอำนาจไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามารับผิดชอบในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ ทำให้ความครอบคลุมของวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัข

ที่มีเจ้าของดีขึ้น สูงกว่าร้อยละ 80 แต่ความครอบคลุมของวัคซีนป้องกันโรคในสุนัขจรจัดยังต่ำอยู่มาก ดังนั้น เมื่อมีการระบาดของโรคในสัตว์จึงมักจะเกิดปัญหาขึ้นในสุนัขจรจัดที่ไม่ได้รับวัคซีน และต่อมาแพร่กระจายต่อไปยังสุนัขบ้านที่มีเจ้าของ

เมื่อประเทศไทยมีสถานการณ์การระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าเพิ่มขึ้นมากในปีพ.ศ.2559 นับเป็นพระกรุณาธิคุณที่ ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงห่วงใยปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าที่เป็นปัญหาสำคัญของชาติ และมีพระประสงค์ให้ โรคพิษสุนัขบ้าหมดไปจากประเทศไทย โดยรัฐบาลรับสนองพระดำริดังกล่าว จึงได้มีคำสั่งลงวันที่ 29 กันยายน 2559 แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนิน “โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า ตามพระปณิธานศาสตราจารย์ดร.สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี” และมีพระกรุณาธิคุณทรงรับเป็นประธานกรรมการฯ มีพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ทรงร่วมเป็นรองประธานกรรมการฯ มีเป้าหมายคือ “ไม่มีคนเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า” เป็นการสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ให้สุนัขมีความเป็นอยู่อย่างพอมีความสุขในช่วงชีวิตที่เกิดมา และให้ประชาชนที่เลี้ยงสุนัขรู้จักมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ยังมีพระดำรัสในการประชุมขององค์การอนามัยโลก ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศเนปาล เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2561 ดังนี้

สำหรับวิสัยทัศน์ของ “โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า” คือกำจัดโรค

“It is my hope that the work that has been undertaken and that is continuing [in Thailand] will benefit not only the people and animals at risk of rabies in Thailand but also other countries that need to implement control and preventive measures”.

Her Royal Highness Princess Chulabhorn Mahidol of the Kingdom of Thailand

พิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ภายในปีพ.ศ.2563 มีแผนยุทธศาสตร์โครงการฯ 4 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2560 – 2563 ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 8 ด้าน ได้แก่

- (1) การเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ หน่วยงานหลัก คือ กรมปศุสัตว์
- (2) การจัดการระบบศูนย์พักพิงสัตว์ หน่วยงานหลัก คือ กรมปศุสัตว์ร่วมกับคณะสัตวแพทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- (3) การเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุม และดูแลรักษาโรคพิษสุนัขบ้าในคน หน่วยงานหลัก คือ กรมควบคุมโรค
- (4) การขับเคลื่อนการดำเนินงานในท้องถิ่น หน่วยงานหลัก คือ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
- (5) การประชาสัมพันธ์ หน่วยงานหลัก คือ กรมประชาสัมพันธ์
- (6) การบูรณาการและการบริหารจัดการข้อมูลโรคพิษสุนัขบ้า หน่วยงานหลัก คือ คณะสัตวแพทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- (7) การติดตามและประเมินผล หน่วยงานหลัก คือ สำนักนายกรัฐมนตรี
- (8) การพัฒนานวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี หน่วยงานหลัก คือ คณะสัตวแพทยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โดยมีการกำหนดเป้าประสงค์ในการดำเนินงาน ดังนี้

- การฉีดวัคซีนป้องกันโรคในสุนัข ให้ครอบคลุม 100% ของสุนัขทั้งหมดภายในปีพ.ศ.2563
- การสำรวจและขึ้นทะเบียนสุนัขจรจัดในพื้นที่เสี่ยง ให้ครอบคลุม 100%
- การสำรวจและขึ้นทะเบียนสุนัขอื่นๆ ให้ครอบคลุม 50%
- เมื่อเกิดการระบาดของโรคในสัตว์ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้สุนัขรอบจุดเกิดเหตุรัศมี 5 กิโลเมตร ให้ครอบคลุม 100%
- องค์รกรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อควบคุมการเลี้ยงและการปล่อยสัตว์ในพื้นที่เสี่ยงและในพื้นที่อื่นๆ ครอบคลุม 80% ในปีพ.ศ.2563
- ศูนย์พักพิงสัตว์ต้นแบบ 7 แห่ง ในปีพ.ศ.2563
- การให้ความรู้ประชาชนร่วมกับการผลิตสื่อและโลโก้เพื่อการรณรงค์ ให้ครอบคลุม 100%
- ผู้สัมผัสสัตว์ที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้า ได้รับวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ครบ 100%
- มีการบูรณาการและบริหารจัดการข้อมูล โดยมีระบบฐานข้อมูลเพื่อการจัดการปัญหาาร่วมกัน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ในระยะเวลาที่ผ่านมา การดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ได้ผลดีในบางพื้นที่เท่านั้น เช่น จังหวัดปลอดโรคพิษสุนัขบ้า 19 จังหวัด โดยมี**ปัจจัยแห่งความสำเร็จ**จากหลายเหตุปัจจัย เริ่มตั้งแต่ความเข้มแข็งของผู้บริหารหน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าทั้งในสัตว์และในคน มีการวางแผนงานล่วงหน้า ตั้งงบประมาณเพื่อจัดหาวัคซีนและอุปกรณ์เพื่อใช้ในการทำงาน บริหารจัดการเชิงบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันมีกระบวนการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาให้กับประชาชนในท้องถิ่นไปพร้อมกันเพื่อรวมพลังการทำงาน

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและข้อจำกัดในอดีต

ปัจจัยเหล่านี้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ แต่ปัจจัยหลักที่ทำให้การดำเนินงานควบคุมโรคในสุนัขไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การที่ไม่สามารถจัดหาวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้ามาฉีดให้กับสุนัขในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่เรื่องของการขาดแคลนงบประมาณ เนื่องจากราคาวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์มีราคาต้นทุนไม่เกิน 30 บาทต่อ 1 ตัว แต่กลับกลายเป็นมีปัญหาระงับของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า และจากการทบทวนสถานการณ์และปัญหาในการดำเนินงานระยะที่ผ่านมา โดยพิจารณาทั้งโครงสร้าง กลยุทธ์ และระบบ (Structure, Strategy, System) พบว่ามีประเด็นสำคัญที่ต้องจัดการเร่งด่วน ดังนี้

- ประชากรสุนัขมีมากเกินการเลี้ยงดูที่มีคุณภาพและไม่สามารถฉีดวัคซีนป้องกันโรคได้ครบ
- มีสุนัขจรจัด มากกว่า 1 ล้านตัวในประเทศไทย กระจายอยู่ทั่วไป ไม่มีการจัดการที่ดี
- การควบคุมประชากรสุนัข ใช้การทำหมันเป็นหลัก ซึ่งที่ผ่านมาทำได้เพียงปีละแสนตัว
- ประชาชนขาดความตระหนักและความรับผิดชอบในการเลี้ยงสัตว์ บางส่วนถูกทอดทิ้ง

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการบูรณาการการทำงานอย่างต่อเนื่อง
- กฎหมายและระเบียบต่างๆ เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแก้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในท้องถิ่น

ในประเด็นเรื่องกฎหมายและระเบียบต่างๆ ทางกลุ่ม 12 ให้นำหนักสูงที่จะใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการผลักดันการทำงานให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ผลการทบทวนกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 ฉบับ มีข้อค้นพบสำคัญ ดังนี้

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า (5 ฉบับ)

1. พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535
2. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535
3. พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557
4. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558
5. พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโรคพิษสุนัขบ้า (7 ฉบับ)

1. พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 และ มาตรา 45/1 ประกอบ กฎกระทรวง (พ.ศ. 2541)
2. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 50 มาตรา 53 และมาตรา 56
3. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67
4. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 38
5. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 4 มาตรา 16 และมาตรา 17
6. ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเบิกค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ข้อ 6
7. ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยวิธีการงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ข้อ 16

จากการศึกษาพบว่าเมื่อมีกฎหมายต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ตลอดจนผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องก็ได้ดำเนินการกันมาตามบทบัญญัติเหล่านั้นมาหลายปี ทั้งนี้ จนกระทั่งมีเหตุการณ์ที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ได้มีข้อทักท้วงเกี่ยวกับการเบิกจ่ายใช้สอยงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 ว่า การควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าไม่ใช่ภารกิจโดยตรงของท้องถิ่น แต่เป็นภารกิจโดยตรงของกรมปศุสัตว์ ประกอบกับได้มีการตราพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ออกมาบังคับใช้ ซึ่งส่งผลกระทบเพิ่มเติมต่อการดำเนินการในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า โดยมีข้อเท็จจริง ดังนี้

1) ประเด็นสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินทักท้วงการฉีดวัคซีนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรณีนี้สืบเนื่องมาจากสำนักตรวจเงินแผ่นดินจังหวัดนครราชสีมา ได้เข้าตรวจสอบงบการเงินเทศบาลตำบลสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ประจำปีงบประมาณ 2556 และพบว่ามีการจัดซื้อและฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า (ตลอดจนคุมกำเนิดสัตว์ควบคุม) ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลสุรนารี โดยมิได้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าวจากเจ้าของสัตว์ควบคุม โดยสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินพิจารณาว่า การควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าไม่ใช่ภารกิจโดยตรงของเทศบาลตำบลสุรนารี แต่เป็นภารกิจโดยตรงของกรมปศุสัตว์ ซึ่งมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 กำหนดให้เจ้าของสัตว์ควบคุมมีหน้าที่ต้องจัดให้สัตว์ของตนได้รับการฉีดวัคซีนจากสัตวแพทย์หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย โดยเจ้าของสัตว์ควบคุมต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเอง สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินจึงได้มีข้อเสนอและทักท้วงการเบิกจ่ายงบประมาณในการดำเนินการดังกล่าว จึงเกิดเป็นประเด็นปัญหาว่า กรณีดังกล่าวเป็นภารกิจหรือเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือไม่ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ไม่กล้าที่จะใช้งบประมาณจัดซื้อวัคซีนและฉีดให้กับสุนัขในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตน ด้วยเกรงว่าจะเป็นการดำเนินการโดยมิชอบด้วยกฎหมายตามที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินทักท้วง (ทำให้ส่งผลกระทบต่อ การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า โดยพบว่าในห้วงเวลาดังกล่าวมีอัตราผู้ถูกสุนัขที่มีเชื้อโรคพิษสุนัขบ้ากัด และเสียชีวิตเพิ่มขึ้น จนเป็นเหตุให้มีการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในช่วงปี 2559 จนถึงปัจจุบัน)

จากเหตุการณ์ดังกล่าว กรมปศุสัตว์จึงได้มีหนังสือที่ กษ 0604/2580 ลงวันที่ 29 มกราคม 2558 ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อหารือในปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว ทั้งนี้พบว่า คณะกรรมการกฤษฎีกาใช้เวลาในการพิจารณาวานานถึงหนึ่งปีเศษ จึงได้มีความเห็น (ตามบันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 442/2559 มีนาคม 2559) ว่าตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 มุ่งประสงค์ให้กรมปศุสัตว์ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและป้องกันโรคระบาดสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 เป็นผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมาย เนื่องจากมีสัตวแพทย์เพียงพอปฏิบัติหน้าที่อยู่ทั่วประเทศ และสามารถผลิตวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าสำหรับสัตว์ได้เองในราคาถูก ตลอดจนเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมและเหมาะสมในการควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า กรมปศุสัตว์จึงมีหน้าที่ในการควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายฉบับ ก็ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีหน้าที่ในการป้องกันและระงับโรคติดต่อหรืออำนาจหน้าที่ในด้านการสาธารณสุขไว้ด้วยเช่นกัน (ตามข้อ 2 ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น) อาทิ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 อีกทั้งบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 ก็ยังได้กำหนดหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นและราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการหลายประการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าซึ่งเป็นโรคติดต่อตามกฎหมายว่าด้วยโรคติดต่อด้วย

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตจากความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาว่า ถึงเป็นที่ยุติแล้วว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการฉีดวัคซีนให้กับสุนัขในเขตพื้นที่รับผิดชอบได้ แต่หากกรณีเป็นสุนัขที่มีเจ้าของ จะต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากเจ้าของตามที่กฎหมายกำหนด เว้นเสียแต่อธิบดีกรมปศุสัตว์จะมีประกาศกำหนดเขตท้องที่เพื่อป้องกันการเกิดและการแพร่โรคพิษสุนัขบ้า ตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 ให้ครอบคลุมพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จึงจะฉีดวัคซีนให้กับสุนัข โดยไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากเจ้าของได้

2) ประเด็นปัญหาการประกาศกำหนดเขตท้องที่ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

การออกประกาศเขตท้องที่ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า จะมีผลต่อการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสัตว์ที่มีเจ้าของ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะยกเว้น ไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมการฉีดวัคซีนตามกฎหมายว่าด้วยโรคพิษสุนัขบ้าได้

แต่การดำเนินการออกประกาศเขตท้องที่ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่ผ่านมา ซึ่งเป็นอำนาจของอธิบดีกรมปศุสัตว์ พบว่ากรมปศุสัตว์มักจะไม่ประกาศในทุกจังหวัด ดังนั้น แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นไว้แล้ว หรือมีการขอจัดตั้งงบประมาณไว้แล้ว ก็ไม่สามารถดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของสัตว์ในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เป็นผลให้ประเทศไทยไม่สามารถกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าได้

ดังนั้น หากต้องการให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปในปี พ.ศ.2563 กรมปศุสัตว์ต้องออกประกาศเขตท้องที่ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทย และจะต้องประกาศให้ครอบคลุมระยะเวลาจนถึงปี พ.ศ.2563 เช่นกัน

จากการศึกษาพบว่าหลังจากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีความเห็นดังกล่าวข้างต้นแล้ว อธิบดีกรมปศุสัตว์ ได้ออกประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง กำหนดเขตท้องที่ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ควบคุมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2559 โดยพบว่าประกาศดังกล่าวกำหนดให้เขตท้องที่ จำนวน 71 จังหวัด (ยกเว้นจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดระยอง จังหวัดยโสธร จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดสระบุรี) เป็นเขตท้องที่ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ควบคุมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม ทั้งนี้ได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการไว้เพียงตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2560 เท่านั้น

ต่อมาพบว่าอธิบดีกรมปศุสัตว์ ได้ออกประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง กำหนดเขตท้องที่ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ควบคุมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม ลงวันที่ 1 มีนาคม 2560 กำหนดให้เขตท้องที่กรุงเทพมหานครและทุกจังหวัด เป็นเขตท้องที่ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ควบคุมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม โดยได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการไว้อย่างครอบคลุมคือ ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2560 - 30 กันยายน 2563 ทั้งนี้ กรมปศุสัตว์ได้มีหนังสือ ที่ กษ 0604/ว.10193 ลงวันที่ 7 เมษายน 2560 แจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วทั้งประเทศทราบแล้ว พร้อมทั้งให้แจ้งส่วนราชการท้องถิ่นทราบ เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไปไว้เรียบร้อยแล้ว จึงทำให้ประเด็นปัญหานี้หมดสิ้นไป โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งทั่วประเทศไทย สามารถดำเนินการฉีดวัคซีนให้กับสุนัขได้โดยไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากเจ้าของจนถึงวันที่ 30

กันยายน 2563 ตามยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยภายใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ. 2020)

3) ประเด็นปัญหาการเบิกจ่ายงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

อนุสนธิความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 442/2559 ประกอบกับประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง กำหนดเขตท้องที่ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ควบคุมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม ลงวันที่ 1 มีนาคม 2560 ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศทำการฉีดวัคซีนให้กับสุนัขที่เจ้าของได้โดยยกเว้นไม่ต้องเก็บค่าธรรมเนียม จนถึงวันที่ 30 กันยายน 2563 นั้น

แต่จากการศึกษาพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังคงมีประเด็นปัญหาเรื่องการเงินหรืองบประมาณที่จะนำมาใช้ในกิจการดังกล่าวนี้ เนื่องจากว่าตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเบิกค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ข้อ 6 ระบุว่า “ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการในเรื่องใด ที่กระทรวงมหาดไทยยังไม่ได้กำหนดไว้ตามข้อ 5 ให้ใช้ระเบียบข้อบังคับ คำสั่ง หรือหนังสือสั่งการของกระทรวงการคลังในเรื่องนั้นไปก่อนโดยอนุโลม” หากแต่ปรากฏว่ากระทรวงการคลังยังไม่มีระเบียบเกี่ยวกับการเบิกจ่ายวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

สำหรับประเด็นปัญหานี้พบว่าที่สสุดกระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2560 ลงวันที่ 28 กันยายน 2560 โดยปรากฏความในหมวดที่ 5 การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ ข้อ 13 14 และ 15 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการหรือสนับสนุนให้มีการป้องกัน การควบคุมการแพร่ และการระงับการระบาดของโรคติดต่อหรือโรคระบาด จึงทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำคำขอของงบประมาณเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามโครงการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าได้โดยชอบด้วยกฎหมายทั้งปวง

4) ประเด็นปัญหาผู้มีอำนาจฉีดวัคซีน

ผู้มีอำนาจฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ต้องดำเนินการโดยสัตวแพทย์หรือ ผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ หรือผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ดังกล่าว ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 โดยจากการศึกษาพบว่า ตำแหน่ง “สัตวแพทย์” ที่สังกัดกรมปศุสัตว์ก็มีเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ในส่วนของสัตวแพทย์ที่เป็นตำแหน่งประจำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองนั้น พบว่ามีเพียงบางท้องที่เท่านั้น ที่สามารถจัดจ้างตำแหน่งดังกล่าวได้ ดังนั้น การดำเนินการฉีดวัคซีนโดยสัตวแพทย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นอีกประเด็นปัญหาด้วยอีกโสดหนึ่ง เพราะความพร้อมและศักยภาพของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีระดับความพร้อมไม่เท่ากัน

5) ประเด็นปัญหาการขัดกันแห่งกฎหมาย

ประเด็นนี้ได้แก่กรณีการเอาสุนัขไปทำลายตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 ถือเป็นการกระทำทารุณกรรมสัตว์ ตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 หรือไม่

เพราะหากตีความว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ ก็ย่อมที่จะเอาไปทำลายไม่ได้ ก็จะถือได้ว่าเป็นกรณีที่เป็นการขัดกันของกฎหมาย ที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติต่อสุนัขจรจัด หรือไม่มีเจ้าของ ทั้งนี้พิจารณาแล้วเห็นว่าพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 ได้บัญญัติบังคับใช้ภายหลังจากที่ได้มีพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 โดยบทบัญญัติตามมาตรา 21 (1) – (10) แห่งพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ได้บัญญัติลักษณะของการกระทำที่ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์เอาไว้ โดยมีได้ระบุการนำสุนัขไปทำลายตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 เอาไว้ จึงทำให้ตีความโดยอนุমানได้ว่าการกระทำความดังกล่าวถือเป็นการทารุณกรรมสัตว์ จึงเกิดผลกระทบต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535

1.4 สรุปปัญหาและความพยายามที่ผ่านมา

ปัญหาการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยในระยะ 3 ปีที่ผ่านมา อยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งเนื่องจากปัญหากำลังลุกลามรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสุนัข มีจำนวนสัตว์ตรวจพบเชื้อก่อโรคพิษสุนัขบ้าเพิ่มขึ้นมากกว่า 1,000 หัวเป็นครั้งแรกในรอบทศวรรษ สอดคล้องกับจำนวนเสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้าที่เพิ่มขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2559 เป็นต้นมา รวมจำนวน 30 ชีวิต

ในส่วนของความพยายามในการแก้ไขปัญหาในระยะเวลา 2 ปีเศษที่ผ่านมา มีโอกาสดีจากที่มีโครงการพระปณิธาน “สัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า” ส่งผลให้เกิดการทำงานแบบบูรณาการเพิ่มขึ้นระหว่างภาคส่วนต่างๆ มีการแก้ไขข้อติดขัดด้านกฎหมายบางเรื่องแล้ว สามารถระดมทรัพยากรได้เพิ่ม ระดับนโยบายและฝ่ายปฏิบัติมีทิศทางการดำเนินงานไปในแนวทางเดียวกัน หากแต่วิธีการและกลยุทธ์ยังไม่แตกต่างจากในอดีตเท่าไรนัก จึงยังไม่สามารถจัดการปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าได้สำเร็จ ดังปรากฏจากข้อมูลเฝ้าระวังที่ยังพบพื้นที่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์หลายจังหวัด และมีรายงานผู้คนเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าต่อเนื่องทุกเดือนตั้งแต่เดือนธันวาคม 2560 ถึงขณะนี้เดือนสิงหาคม 2561 ดังนั้น โรคพิษสุนัขบ้าจึงเป็นปัญหาสำคัญของสังคมและภารกิจเร่งด่วนของประเทศไทยที่ต้องคิดหากลยุทธ์ใหม่ ในการบริหารจัดการปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพื่อยับยั้งการระบาดของโรคในสัตว์ ป้องกันไม่ให้คนถูกสุนัขกัดและป่วยเสียชีวิตด้วยโรคที่สามารถป้องกันได้

2. การคาดการณ์ปัญหาและโอกาสการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคต

2.1 ทิศทางในอนาคตของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ที่กำลังถูกละเลย

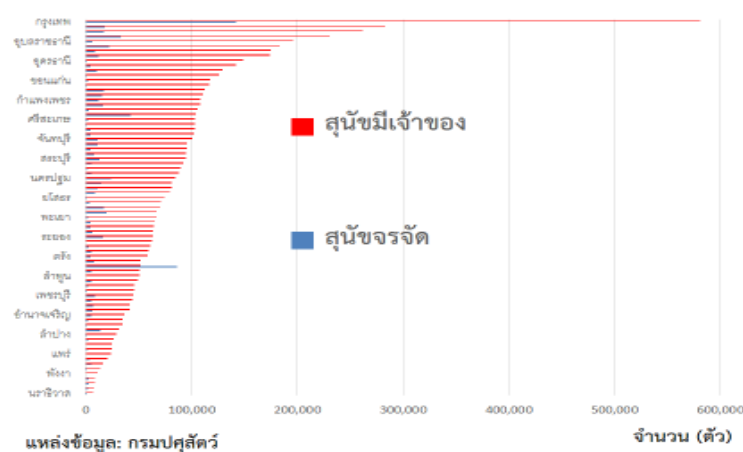
เนื่องจากปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยมีสาเหตุหลักมาจากสุนัขที่ติดเชื้อ ดังนั้น การเข้าใจข้อมูลประชากรสุนัขและแนวโน้มปัญหาที่เกิดขึ้นในสุนัขจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นในการวางแผนแก้ไขปัญหา ซึ่งองค์การอนามัยโลกจำแนกประเภทของสุนัขตามพฤติกรรมและถิ่นที่อยู่ (สถานที่กักบริเวณ หรือสถานที่ที่ออกมาเร่ร่อน) สถานะของการเป็นเจ้าของ เป็น 5 ประเภท คือ

- 1) สุนัขเลี้ยงจำกัดบริเวณ (Restricted or supervised dogs) สุนัขเหล่านี้มักถูกเลี้ยงในบ้าน อยู่ภายใต้การควบคุมอย่างแน่นหนา และไม่สามารถดำรงชีวิตโดยปราศจากผู้ดูแล โอกาสที่จะออกมาสัมผัสโรคกับสัตว์อื่นๆ มีน้อย สุนัขเหล่านี้มักได้รับการดูแลอย่างดี และนำไปพบสัตวแพทย์ตามโรงพยาบาลสัตว์ จึงมักได้รับการฉีดวัคซีนครบ โอกาสที่จะแพร่โรคมายังผู้อื่นเกิดขึ้นน้อยมาก มักเกิดกับเฉพาะเจ้าของหรือเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลสัตว์ และสุนัขกลุ่มนี้มักจะถูกผ่าตัดทำหมัน
- 2) สุนัขครอบครัว (Family dogs) สุนัขที่ถูกเลี้ยงนอกตัวบ้าน แต่ถูกจำกัดบริเวณโดยรั้วบ้าน โดยส่วนใหญ่ถูกเลี้ยงไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการเฝ้าบ้าน จึงมักไม่นิยมการทำหมันโดยการผ่าตัดนำอวัยวะออกในสุนัขเพศผู้ ไม่สามารถดำรงชีวิตโดยปราศจากผู้ดูแล แต่มีโอกาสที่จะหลุดออกมาอยู่นอกบ้านพบกับสุนัขเป็นโรคและมีโอกาสออกไปขยายพันธุ์ เจ้าของพาไปฉีดวัคซีนที่โรงพยาบาลสัตว์ คนแปลกหน้าหรือเจ้าของอาจจะถูกกัดหรือข่วนได้
- 3) สุนัขชุมชน (Neighborhood dogs) สุนัขประเภทนี้มีถิ่นที่อยู่อาศัย แต่ไม่ได้ถูกกักบริเวณที่ชัดเจน ความเป็นเจ้าของไม่ชัดเจน ได้รับการดูแลด้วยอาหารมากกว่าสุนัขจรจัด แต่ก็สามารถดำรงชีวิตโดยไม่มีผู้ดูแลได้ เป็นกลุ่มที่มีโอกาสสัมผัสโรคสูงมาก และแพร่โรคมายังผู้อื่น สุนัขกลุ่มนี้มักไม่ได้รับการฉีดวัคซีนหรือทำหมัน เว้นแต่ชุมชนมีความตระหนัก หรือมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปดำเนินการ
- 4) สุนัขจรจัด (Stray or unsupervised dogs) สามารถดำรงชีวิตโดยไม่มีผู้ดูแลได้ เนื่องจากมีผู้ให้อาหาร หรือคุ้ยขยะ เร่ร่อนอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ไม่มีแหล่งที่อยู่อาศัยที่ชัดเจน เป็นสุนัขที่มีโอกาสได้รับเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าสูง แต่สุนัขเหล่านี้มักจะตายตั้งแต่เป็นลูกสุนัข หากรอดมาได้อาจตายจากโรคหรืออุบัติเหตุทางถนน สุนัขเหล่านี้มักรู้วิธีในการอยู่รอด จึงมักไม่ทำให้ร้ายคนแปลกหน้า แต่มีโอกาสกัดหรือข่วนแล้วแพร่โรคมายังผู้อื่น มักเกิดขึ้นกับกลุ่มคนที่ลงไปจับบังคับ เนื่องจากมักเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนหรือทำหมันเพราะไม่มีผู้ดูแล
- 5) สุนัขป่า (Feral dogs) อยู่อาศัยและหากินในธรรมชาติ สุนัขเหล่านี้ไม่ได้มีความใกล้ชิดกับชุมชน มีโอกาสแพร่โรคมายังผู้อื่นน้อยมาก

ปัญหาหลักในประเทศไทยได้แก่สุนัขจรจัดมีจำนวนมาก นอกเหนือจากสุนัขชุมชนหรือกึ่งมีเจ้าของและสุนัขครอบครัวที่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนเป็นประจำทุกปี จากข้อมูลการสำรวจประชากรสุนัข

ในประเทศไทยโดยกรมปศุสัตว์ร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น ในปีพ.ศ. 2559 (แผนภูมิที่ 2) ระบุว่ามีการสาธารณสุขในประเทศไทยประมาณ 7 ล้านตัว เป็นสุนัขมีเจ้าของรวมประมาณ 6 ล้านตัว และอีก 1 ล้านตัวเป็นสุนัขจรจัด ทั้งนี้ กรุงเทพมหานคร มีจำนวนสุนัขจรจัดสูงที่สุด (141,455 ตัว) รองลงมา ได้แก่ สงขลา (86,511 ตัว) และปทุมธานี (42,497 ตัว) สำหรับจังหวัดที่มีสุนัขมีเจ้าของสูงที่สุด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (580,472 ตัว) รองลงมา ได้แก่ อุทัยธานี (282,905 ตัว) และสระแก้ว (262,053 ตัว) ส่วนจังหวัดที่เหลือส่วนใหญ่มีสุนัขไม่เกินแสนตัว จึงเป็นเป้าหมายของการดำเนินงานกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในระยะต่อไป

ทั้งนี้หากคิดจำนวนประชากรสุนัขต่อครัวเรือน จังหวัดที่มีจำนวนสุนัขทั้งหมดต่อครัวเรือนสูงที่สุด ได้แก่ สระแก้ว (5.38 ตัว) ระนอง (4.99 ตัว) และสุพรรณบุรี (4.71 ตัว) ในจำนวนนี้จังหวัดที่มีจำนวนสุนัขมีเจ้าของต่อครัวเรือนสูงที่สุด ได้แก่ ระนอง (4.32 ตัว) สระแก้ว (3.81 ตัว) และสุพรรณบุรี (3.69 ตัว) นอกจากนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ดำเนินการสำรวจประชากรสุนัขในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี 2527 – 2553 โดยข้อมูลในปี 2553 พบว่ามีจำนวนสุนัขทั้งหมดประมาณ 700,000 ตัว โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 85 เป็นสุนัขที่มีเจ้าของ และเป็นสุนัขจรจัดคิดเป็นร้อยละ 15

แผนภูมิที่ 2 จำนวนสุนัขมีเจ้าของและสุนัขจรจัด แยกรายจังหวัด พ.ศ.2559

ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าขยายตัวอย่างรวดเร็ว คือ แนวโน้มการเพิ่มขึ้นที่รวดเร็วของประชากรสุนัขจรจัด เนื่องจาก ในปัจจุบันมีกฎหมายคุ้มครองสัตว์ ได้แก่ พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ทำให้ปัญหาการทำร้ายและทำลายสุนัขลดน้อยลงอย่างชัดเจนเนื่องจากประชาชนเกรงกลัวโทษตามกฎหมาย แต่หากปล่อยให้สุนัขจรจัดแพร่พันธุ์โดยปราศจากมาตรการควบคุมประชากรที่เหมาะสม ย่อมจะส่งผลเสียทำให้การแก้ไขปัญหาระบาดพิษสุนัขบ้ามีความยากลำบากเพิ่มขึ้นกว่าในอดีต และนอกจากนี้แล้ว จำนวนสุนัขจรจัดที่มีจำนวนมากจะส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยของประชาชน สร้างความสกปรกแก่ชุมชน ก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนผู้ที่ไม่ได้เลี้ยงสุนัขจากการได้รับมลพิษมูลสุนัข มลภาวะจากเสียง และยังก่อให้เกิดอุบัติเหตุทางจราจรได้อีกด้วย

มีการประมาณการว่าประเทศไทยน่าจะมีสุนัขไม่มีเจ้าของหรือสุนัขจรจัดสูงกว่าจำนวนที่สามารถได้เป็นทางการ เนื่องจากมักจะไม่สามารถสำรวจสุนัขประเภทนี้ได้ครบถ้วน ดังนั้น ปัญหาสุนัขที่ไม่มีเจ้าของจึงมีความสำคัญ โดยสุนัขไม่มีเจ้าของเพศเมีย 1 ตัว สามารถให้กำเนิดลูกสุนัขได้มากถึง 10-20 ตัวต่อปี หากสุนัขไม่มีเจ้าของเพศเมียตั้งท้องและออกลูก คาดการณ์ว่าปีพ.ศ. 2662 จะมีจำนวนสุนัขไม่มีเกิดใหม่ประมาณ 3,948,380 ตัวต่อปี และเหลือรอดจนอายุ 1 ปีประมาณกึ่งหนึ่งหรือ 2 ล้านตัว จำนวนลูกสุนัขที่ไม่มีเจ้าของที่เพิ่มขึ้นนี้จะเพิ่มภาระในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและการเลี้ยงดูของสังคมในอนาคต

เมื่อพิจารณาข้อมูลเฝ้าระวังของกรมปศุสัตว์ พบว่า ในปีพ.ศ.2561 (ตั้งแต่ 1 มกราคม ถึง 5 สิงหาคม) มีจำนวนสัตว์ตรวจพบว่าเป็นติดเชื้อก่อโรคพิษสุนัขบ้ามากถึง 1,168 ตัว สัตว์เหล่านี้เกือบทั้งหมดเป็นสุนัข ทั้งสุนัขจรจัดและสุนัขที่มีเจ้าของ ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนที่สูงมากที่สุดในรอบทศวรรษ

แหล่งข้อมูล: กรมปศุสัตว์

แผนภูมิที่ 3 ร้อยละและจำนวนสัตว์ที่ตรวจพบเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้า ประเทศไทย พ.ศ. 2550 – 2561 (ณ วันที่ 5 สิงหาคม 2561)

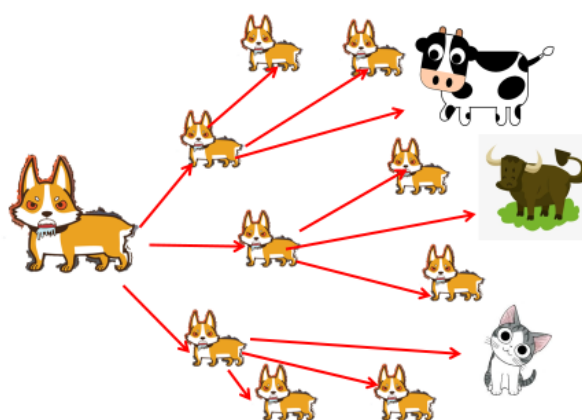
จากเส้นกราฟในแผนภูมิที่ 3 จะเห็นได้ชัดว่าจำนวนสัตว์ที่ตรวจพบโรคพิษสุนัขบ้าสูงขึ้นแบบก้าวกระโดดตั้งแต่ปีพ.ศ. 2558 ถึงในปัจจุบัน และเช่นเดียวกับอัตราการตรวจพบเชื้อในสัตว์ที่สงสัยโรคพิษสุนัขบ้าที่สูงขึ้นเช่นเดียวกัน โดยในปีพ.ศ.2561 สูงถึงร้อยละ 16.3

2.2 ความต้องการจำเป็นในการแก้ปัญหาในอนาคต (potential demand)

เนื่องจากประเทศไทยต้องดำเนินการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า (Rabies Elimination) ตามเป้าหมายขององค์การอนามัยโลกเช่นเดียวกับประเทศสมาชิกอีก 193 ประเทศทั่วโลก ซึ่งที่ผ่านมาดำเนินการได้ผลดีในระดับหนึ่งแล้ว เพราะประเทศไทยเคยเป็นพื้นที่เกิดโรคชุกชุมของโรคพิษสุนัขบ้า มีผู้ป่วยเสียชีวิตปีละ 300-400 ราย หรือประมาณวันละ 1 ราย แต่ในรอบ 5 ทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานต่างๆ ได้แก่ กรมปศุสัตว์ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมควบคุมโรค และตลอดจนองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนได้ร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคจนสถานการณ์ดีขึ้นต่อเนื่องมาโดยลำดับ จนกระทั่งมีปัญหาในปีพ.ศ. 2559 ที่เกิดโรคพิษสุนัขบ้ากลับมาระบาดใหม่อีกครั้ง โดยเริ่มมีการระบาดอย่างรุนแรงของโรคในสัตว์ ได้แก่ สุนัข ในจังหวัดภาคตะวันออก และระบาดเพิ่มในหลายจังหวัดหลายอำเภอ ทำให้ปัจจุบัน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีรายงานโรคพิษสุนัขบ้าทั้งในคนและในสัตว์ทุกเดือน จากเดิมที่ปัญหาในคนเคยลดลงเหลือต่ำสุดเสียชีวิตเพียง 5 ราย ในปี พ.ศ. 2558 และเพิ่มขึ้นเป็น 14 ราย ในปี พ.ศ. 2559 และ 11 ราย ในปีพ.ศ. 2560 สำหรับปี พ.ศ. 2561 ข้อมูลจากระบบเฝ้าระวังผู้ป่วยโรคพิษสุนัขบ้า สำนักโรคติดต่อวิทยา กรมควบคุมโรค พบว่าระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึง 5 สิงหาคม 2561 มีผู้เสียชีวิตจำนวน 15 ราย ผู้ป่วยมีระยะเวลาฟักตัวของโรคหลังถูกกัดหรือข่วนเฉลี่ย 3-4 เดือน ผู้เสียชีวิตเกือบทุกรายได้รับเชื้อจากสุนัขบ้า จำนวน 14 ราย (91.7%) มีเพียง 1 รายที่ได้รับเชื้อจากแมว ในผู้เสียชีวิต 15 รายนี้ติดเชื้อจากสัตว์ป่วยที่มีเจ้าของ 60% และสัตว์ไม่มีเจ้าของอีก 40% จังหวัดที่พบผู้ป่วยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 8 ราย ภาคใต้ 3 ราย ภาคตะวันออก 2 ราย ภาคกลาง 1 ราย และภาคเหนือ 1 ราย โดยคาดว่าเมื่อถึงสิ้นปีพ.ศ. 2561 อาจจะมีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้ามากกว่า 20 คน ถ้าหากยังไม่มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่าในปัจจุบัน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาไม่ให้ลุกลามมากกว่านี้ เนื่องจากสุนัขบ้าหนึ่งตัว สามารถแพร่โรคให้กับสุนัขตัวอื่นๆ โดยเฉลี่ยอีก 3 ตัว และในบางครั้งสุนัขบ้ายังไปกัดสัตว์อื่น เช่น แมว วัว ควาย หมู (ภาพที่ 3) ส่งผลให้สัตว์อื่นติดโรคและตาย และหากคนไปสัมผัสซากสัตว์ที่ตายด้วยโรคพิษสุนัขบ้า เช่น ช้างหละซางหรือกินเนื้อสัตว์ที่ตายดิบๆ มีโอกาสป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้า ต้องไปฉีดวัคซีนป้องกัน

สุนัข 1 ตัว จะแพร่เชื้อไปให้สุนัขอื่นได้อีกประมาณ 3 ตัว และสามารถแพร่เชื้อให้สัตว์อื่นได้ด้วย

ภาพที่ 3 อัตราการแพร่เชื้อของโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์

2.3 สรุปการคาดการณ์ปัญหาในอนาคตและโอกาสในการพัฒนา

จากการทบทวนสถานการณ์และการคาดการณ์ปัญหาในอนาคตของประเทศไทยที่เกี่ยวกับการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าทั้งในสัตว์และในคน พบว่าจะมีแนวโน้มของปัญหาและระดับความรุนแรงกำลังเพิ่มขึ้น สรุปได้ดังนี้

- จำนวนประชากรสุนัขจะเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัขจรจัดที่ไม่มีคนเลี้ยงดู ถ้าหากไม่มีการวางแผนควบคุมประชากรสุนัขที่จะเกิดมาในอนาคตอย่างเป็นระบบจะยิ่งส่งผลให้การแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้ามีความรุนแรงมากขึ้น และขยายวงกว้างขึ้นทั่วประเทศ

- คนติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าและเสียชีวิตในจำนวนที่เพิ่มขึ้นทุกปี
- ประเทศไทยจะสูญเสียงบประมาณจำนวนมากมาใช้ในการฉีดวัคซีนให้กับสุนัข และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลประชาชนที่ถูกสุนัขกัดจะเพิ่มมากขึ้นตามมา ส่งผลให้งบประมาณเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี เป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจที่น่าเสียดาย
- ประชาชนและนักท่องเที่ยวมีความหวาดระแวงในการจะถูกสุนัขกัด ส่งผลต่อสุขภาพจิต
- รัฐบาลขาดความเชื่อถือจากอารยประเทศ ภาพลักษณ์ติดลบเนื่องจากไม่สามารถควบคุมการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าได้ ทั้งที่ประเทศไทยมีความพร้อมทุกด้านในการดำเนินงานแก้ไข ปัญหา อีกทั้งเป็นประเทศที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่กลับมีสุนัขจรจัดมากมายในพื้นที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง นักท่องเที่ยวต่างชาติดังกล่าวได้รับการแนะนำให้ฉีดวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าก่อนเดินทางมาเที่ยวประเทศไทย

ในขณะเดียวกันด้วยทิศทางของสังคมโลกที่เจริญขึ้น องค์การอนามัยโลกที่เป็นแกนนำในการกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาสุขภาพของประชากรโลก โดยสนับสนุนให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีแผนงานกำจัดโรคติดต่อที่สำคัญ 7 โรค ได้แก่ โรคโปลิโอ โรคหัด **โรคพิษสุนัขบ้า** โรคเอดส์ โรคไข้มาลาเรีย โรคเท้าช้าง และ โรคเรื้อน ซึ่งจะเห็นได้ว่าโรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคหนึ่งในเป้าหมายที่กำจัดให้หมดไปจากโลก ด้วยการสร้างพื้นที่ปลอดจากโรคพิษสุนัขบ้าที่ละประเทศ ดังนั้น จึงนับเป็นพันธะสัญญานานาชาติ ที่ประเทศไทย ต้องเร่งการดำเนินงานเพื่อกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ให้หมดไปจากประเทศ โดยอาศัยความมุ่งมั่นและตั้งใจของผู้บริหารประเทศและโครงการพระปณิธาน “โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้าที่มีเป้าหมายคือ ไม่มีคนเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า สุนัขมีความเป็นอยู่อย่างพอมีความสุขในช่วงชีวิตที่เกิดมา และให้ประชาชนที่เลี้ยงสุนัขรู้จักมีความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศเพิ่มความมั่นคงทางสุขภาพ ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข) ที่กระทรวงสาธารณสุขในฐานะหน่วยงานหลักที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่เจ็บป่วยและเสียชีวิตจากโรคที่ป้องกันได้ นำไปสู่การลดค่าใช้จ่ายภาครัฐด้านสุขภาพของประเทศไทย

3. มาตรการจัดการปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า

3.1 สรุปผลการวิเคราะห์ปัญหาในอดีตและคาดการณ์อนาคต

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรง จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยในระยะครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ที่มีผู้ป่วยเสียชีวิตจำนวนมากหลายร้อยรายต่อปี แต่ประเทศไทยสามารถลดจำนวนเสียชีวิตน้อยลงจนเหลือต่ำกว่าสิบราย ระหว่างปีพ.ศ.2554-2558 แสดงให้เห็นว่าโรคนี้เป็นโรคที่สามารถบริหารจัดการได้ในระดับหนึ่ง มีเครื่องมือทรงพลังหลายชิ้นที่นำมาแก้ไขปัญหานี้ได้ เช่น วัคซีนป้องกันโรคทั้งในสัตว์และในคน มีพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้าที่ใช้ฐานในการทำงานเรื่องนี้โดยเฉพาะ แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้กฎหมายสนับสนุน มีผู้บริหารระดับสูงสนับสนุน และทรัพยากรที่มากกว่าในอดีต ดังนั้น ถ้าหากกำหนดแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ จะมีโอกาสบรรลุเป้าหมายการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยได้ อย่างไรก็ตาม ในระยะ 3 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่พ.ศ.2559-ปัจจุบัน พบว่าปัญหาโรคพิษสุนัขบ้ากลับมาระบาดใหญ่ เนื่องจากสุนัขไม่ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระหว่างปี 2557-2559 สะท้อนได้จากปรากฏการณ์การระบาดของโรคที่เกิดขึ้นในหลายจังหวัดของประเทศไทย ที่มีอัตราการติดเชื้อในสัตว์ที่ส่งตรวจสูงถึง 16% ซึ่งหากปล่อยให้โอกาสที่ดีในเวลานี้ผ่านไปโดยไม่ปรับวิธีการบริหารจัดการให้ดีขึ้น จะมีโอกาสเกิดปัญหาผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าเพิ่มขึ้น

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าให้ได้ผลสำเร็จ ต้องเร่งรัดการควบคุมโรคในสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัขให้มีความเข้มข้นและต่อเนื่อง ในระยะต้นการดำเนินงานก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่นำสุนัขไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี และปลูกฝังจิตสำนึกในการเลี้ยงสัตว์อย่างมีความรับผิดชอบ ไม่นำไปทิ้งในที่สาธารณะอันเป็นการเพิ่มภาระให้กับสังคม อีกทั้งเป็นการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 สิ่งสำคัญที่สุดของการดำเนินงานในเรื่องนี้ คือ การที่ภาครัฐและประชาชนร่วมมือกัน ตั้งแต่การกำหนดจำนวนสุนัขเลี้ยงในจำนวนที่พอเหมาะกับแต่ละบ้านและแต่ละชุมชน โดยอาศัยพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พัฒนางานวางแผนประชากรสุนัขอย่างเป็นระบบ และการทำหมันถาวรและพิจารณาทางเลือกอื่นในการคุมกำเนิด เพื่อควบคุมจำนวนประชากรสุนัขให้พอดีและส่งเสริมการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของสุนัขในประเทศไทยที่ไม่มีสุนัขจรจัดเช่นเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ที่เป็นประเทศปลอดโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เลี้ยง

3.2 เป้าหมายหลักและเป้าหมายรองที่ต้องการให้บรรลุ

การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าเป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสารทำความเข้าใจให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องวางเป้าหมายและกรอบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยและยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งสร้างชาติให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในเรื่องของปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความมั่นคงทางด้านสุขภาพที่จะช่วยให้ประชาชนทั่วไปมีความปลอดภัยอายุยืนไม่เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า ด้วยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ในการควบคุมโรคในสุนัขและกำจัดให้หมดไป ช่วยเพิ่มความมั่นคง

โดยการประหยัดค่าใช้จ่ายจำนวนหลายพันล้านบาทที่ใช้ในการฉีดวัคซีนแต่ละปี นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจในการมาเยือนประเทศไทย และเกิดการสร้างพื้นที่ประเทศไทยปลอดโรคพิษสุนัขบ้าอย่างยั่งยืน

ดังนั้น จากวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่จะกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปภายในปี 2563 ตามพันธะสัญญาที่เคยให้ไว้กับนานาชาติที่เป็นประเทศสมาชิกขององค์การอนามัยโลก ทางกลุ่ม 12 จึงได้กำหนด

เป้าหมายหลัก

ภายในปีพ.ศ.2563 โรคพิษสุนัขบ้าถูกกำจัดหมดไปจากประเทศไทยด้วยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัขทุกตัว

เป้าหมายรอง

ประเทศไทยมีประชากรสุนัขจำนวนที่เหมาะสม และได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ ทุกตัวปลอดโรคและไม่มีสุนัขจรจัด ภายใต้กฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินงานในพื้นที่และงบประมาณต่อเนื่อง

ภาพที่ 4 เป้าหมายหลักและเป้าหมายรองและแนวทางการบรรลุเป้าหมาย

3.3 แนวทางการบรรลุเป้าหมาย

จากภาพที่ 4 การพัฒนากลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาเพื่อกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ต้องอาศัยการคิดนอกกรอบนอกเหนือจากแบบเดิมที่มุ่งการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัขและทำหมันสุนัขตามกำลังเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเมื่อกำหนดเป้าหมายรองให้ประเทศไทยมีประชากรสุนัขจำนวนที่พอดีและได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ โดยไม่มีสุนัขจรจัด ขั้นตอนต่อไปคือ ออกแบบกลยุทธ์และมาตรการที่นำไปสู่การวางแผนควบคุมประชากรสุนัขให้มีจำนวนพอดี ใช้กฎหมายที่มีอยู่หลายฉบับเป็นตัวช่วยในการบรรลุเป้าหมายจำนวนประชากรที่ตั้งไว้ ด้วยงบประมาณ

ที่ต่อเนื่องและส่งเสริมให้ประชาชนมีความตระหนักและรับผิดชอบต่อสังคมเรื่องการเลี้ยงดูสัตว์ ภายใต้แรงจูงใจต่างๆ ที่เป็นตัวหนุนเสริมให้บรรลุเป้าหมายหลักภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยใช้มาตรการหลักต่อไปนี้

- 1) มาตรการวางแผนประชากรสุนัข เพื่อลดจำนวนสัตว์ที่เป็นสาเหตุหลักของโรคพิษสุนัขบ้า
- 2) มาตรการทางกฎหมาย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพลดความเสี่ยงในการดำเนินงาน
- 3) มาตรการทางการเงิน เพื่อสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงาน
- 4) มาตรการทางสังคม เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับสังคมเลี้ยงสุนัขอย่างรับผิดชอบ ลดสุนัขจรจัด

โดยรายละเอียดของแต่ละมาตรการ มีดังต่อไปนี้

1) มาตรการวางแผนประชากรสุนัข ประกอบด้วย

1.1 การขึ้นทะเบียนสุนัข

เนื่องจากประชากรสุนัขมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ขาดการควบคุมและขึ้นทะเบียนไม่ครบ การเลี้ยงไม่มีคุณภาพ และมีการปล่อยประละเลย เช่น เลี้ยงแบบไม่ถูกวิธี ไม่นำไปฉีดวัคซีนตามกำหนด ปล่อยให้ออกไปภายนอกรั้วบ้านโดยไม่ดูแล ขาดความรับผิดชอบ เมื่อเปื้อนสัตว์เลี้ยงนำไปปล่อยทิ้งหรือหลุดไปปะปนกับสุนัขจรจัด สร้างความรำคาญให้กับบ้านเรือนข้างเคียงหรือชุมชน

การแก้ปัญหาในขั้นแรก จึงต้องเร่งรัดการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยง จำพวกสุนัข เช่นเดียวกับการขึ้นทะเบียนสัตว์พาหนะ (ช้าง ม้า โค กระบือ ฟอ ลา) ตามที่กรมการปกครองกำหนดและมีการกำกับควบคุมการเลี้ยงอย่างมีคุณภาพ ซึ่งในปัจจุบันมีกฎหมายเฉพาะบังคับใช้อยู่แล้ว

จากการสัมภาษณ์นายวัลลภ ตังคณานฤกษ์ (ครูหุ่ย) ประธานคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาการทอดทิ้งสัตว์ในที่สาธารณะ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะกรรมการติดตามกลไกและพิจารณาการปกป้องคุ้มครองสัตว์ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2561 ได้ข้อมูลว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กำลังอยู่ระหว่างการจัดทำร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยง) ซึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 เพื่อป้องกันและจัดสวัสดิภาพสัตว์ และให้มีการควบคุมการลงทะเบียน เพิ่มความรับผิดชอบต่อเจ้าของสัตว์ รวมทั้งเพิ่มบทบาทหน้าที่และอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยง กำหนดให้เจ้าของต้องนำสัตว์เลี้ยงมาขึ้นทะเบียนเพื่อจะได้ทราบจำนวนของสัตว์เลี้ยง รวมถึงมีกำหนดโทษสำหรับความผิดสำหรับเจ้าของสัตว์ผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยมีโทษปรับ 25,000 บาท

ในการขึ้นทะเบียนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งจะได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการ แต่ปัญหาในเวลานี้คือความแตกต่างในการกำหนดประเภทสัตว์เลี้ยง และการทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ (บางแห่งใช้ปลอกคอ บางแห่งใช้การสัก บางแห่งใช้ไมโครชิพ)

ข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

พัฒนาระบบการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยง ควรมีคณะกรรมการกลางที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ กำหนดมาตรฐานการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยงและการทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ ให้มีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพในการดำเนินการเพื่อเป็นหน่วยงานกำกับและควบคุมทะเบียน โดยบูรณาการร่วมกับราชการส่วนท้องถิ่นและ

คลินิกที่ฉีดวัคซีน นำเทคโนโลยีมาใช้ในการเก็บข้อมูล พัฒนาระบบสารสนเทศกลางในการดำเนินการขึ้นทะเบียน/ต่ออายุ (เมื่อฉีดวัคซีนอีกรอบ)/โอน/ย้าย สัตว์ โดยการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยงครอบครัว ทั้งผู้เพาะผู้เลี้ยง ผู้ค้า และผู้ส่งเคราะห์สัตว์ โดยกำหนดให้เจ้าของต้องนำสุนัขที่มีอายุตั้งแต่ 60 วันมาขึ้นทะเบียนแจ้งรูปพรรณสัณฐาน ทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ โดยใช้ไมโครชิพ (เพื่อให้มีความถาวรและยากต่อการถอด) พร้อมกับฉีดวัคซีนและมีปลอกคอที่แสดงถึงสถานะการฉีดวัคซีนตามตารางที่กำหนด (อาจมีเครื่องหมายติดปลอกคอที่เปลี่ยนสีไปทุกปี เพื่อให้ทราบว่าได้รับวัคซีนตามกำหนดหรือไม่) มีการเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อไว้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และให้ผู้เลี้ยงได้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพในการเลี้ยงดูสัตว์ด้วย จัดทำหนังสือสำคัญแสดงความเป็นเจ้าของเมื่อขึ้นทะเบียน(การดำเนินการคล้ายกับการจดทะเบียนรถ) มีการอธิบายข้อควรปฏิบัติที่ชัดเจน พร้อมทั้งต้องเสียภาษีและต้องมีการต่อทะเบียนทุกปี หากดำเนินการล่าช้า ก็จะต้องเสียค่าปรับ

1.2 การวางแผนประชากรสุนัข

การฉีดวัคซีนให้กับสุนัขเพื่อป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าต้องดำเนินการต่อเนื่องทุกปี ซึ่งเป็นภาระของภาครัฐที่ต้องจัดหาวัคซีนจำนวน 7 ล้านโดส มาฉีดให้กับสุนัขในทุกๆปี แต่หากมีการควบคุมจำนวนประชากรสุนัขให้อยู่ในระดับที่พอดี โดยอาศัยการวางแผนประชากรอย่างเป็นระบบโดยกำหนดอัตราส่วนจำนวนสุนัขต่อครัวเรือนเป็นเป้าหมายหลักในการวางแผนกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศ ภายในปี 2563 ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าประสบความสำเร็จคือระดับภูมิคุ้มกันต่อโรคพิษสุนัขบ้าในประชากรสุนัข ซึ่งหมายถึงความครอบคลุมของการให้วัคซีนอย่างน้อยร้อยละ 80 ของประชากรสุนัขทั้งหมด เพื่อสกัดกั้นการแพร่โรคจากสุนัขที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้าไปยังสุนัขตัวอื่น ถ้าหากประชากรสุนัขเพิ่มมากขึ้นโดยไม่ได้ควบคุมเรื่อยๆ ก็จะส่งผลกระทบต่อความครอบคลุมของการฉีดวัคซีน ที่จะต้องจัดหาวัคซีนเพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรด้านต่างๆ มีจำกัดเท่าเดิม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการควบคุมและจัดการประชากรสุนัขให้มีพอเหมาะพอดีจึงเป็นอีกมิติที่สำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าหมดไปจากประเทศไทย โดยมีแนวทางการควบคุมประชากรสัตว์ เพื่อมุ่งเป้าประสงค์ในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ประกอบด้วย

- การจัดการสุนัขชุมชนหรือสุนัขจรจัด โดยให้เพิ่มบทบาทการทำงานจากหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชน NGO ในการควบคุมประชากรหรือฉีดวัคซีน รวมถึงการสร้างความตระหนักในชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรสุนัขสูง เช่น กรุงเทพมหานคร สงขลา ปทุมธานี สระแก้ว ระนอง สุพรรณบุรี โดยการออกเทศบัญญัติกำหนดให้เลี้ยงสุนัขไม่เกิน 3 ตัวต่อครอบครัว เป็นต้น
- พิจารณาประเภทของสัตว์ในพื้นที่ที่มีการระบาดว่าเป็นกลุ่มใด เนื่องจากวิธีในการควบคุม และผู้ดำเนินงานมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น สุนัขในกลุ่มสุนัขครอบครัว เน้นปรับเปลี่ยนทัศนคติเจ้าของให้พาสุนัขเหล่านี้ไปรับการทำหมัน หรือหาวิธีไม่ให้ขยายพันธุ์ เช่น แยกเลี้ยงตัวผู้ ตัวเมีย หรือป้องกันไม่ให้สุนัขเหล่านี้ออกไปขยายพันธุ์กับสุนัขจรจัด

- ควบคุมประชากรสัตว์ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เช่น การเพาะสุนัขขาย ควบคุมไปกับการสร้างจิตสำนึกในการเลี้ยงสัตว์ด้วยความรับผิดชอบ
- ส่งเสริมการศึกษาวิจัยเรื่องการควบคุมประชากรสุนัข (วิธีการและการจัดการ) เพื่อช่วยวางแผนการควบคุมป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม/ทัศนคติ แนวทางการแก้ไขปัญหาการเลี้ยงสุนัขแบบปล่อยในประเทศไทย และวิธีการติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหา

1.3 การคุมกำเนิดสุนัข

วิธีการหลักที่จะทำให้การวางแผนประชากรสุนัขเป็นจริงได้ คือ การคุมกำเนิดสุนัข โดยมีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการนำทรัพยากรมาใช้จัดการปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งในปัจจุบันวิธีการหลักคือการผ่าตัดทำหมันถาวร ที่ต้องดำเนินการโดยสัตวแพทย์ ซึ่งสัตวแพทย์ 1 คน สามารถผ่าตัดทำหมันสุนัขได้ประมาณวันละ 6-7 ตัว ดังนั้น ต้องใช้สัตวแพทย์เป็นจำนวนมากในการผ่าตัดทำหมัน ซึ่งจำนวนสัตวแพทย์ที่อยู่ในกรมปศุสัตว์มีไม่เพียงพอต่อการควบคุมประชากรสุนัขโดยการทำหมัน ในปีพ.ศ.2561 ตั้งเป้าหมายทั้งประเทศไว้ที่ 300,000 ตัว ประมาณ 4% ของสุนัขทั้งหมดในประเทศไทย จึงควรพิจารณานำสัตวแพทย์ภาคเอกชนเข้าร่วมดำเนินการ โดยแก้ไขระเบียบการจ่ายค่าตอบแทนจากเงินงบประมาณแผ่นดินที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นแนวคิดและข้อเสนอที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดร.สุจินต์ ไชยชุมศักดิ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2561 ขณะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าในจังหวัด ท่านชี้แนะว่าการจัดการกับต้นเหตุของปัญหาคือประชากรสุนัขเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างจริงจัง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและประชาชน เช่น นำคลินิกสัตวแพทย์เอกชนมาร่วมดำเนินการ และต้องทำให้การเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายในการทำหมันสุนัขถูกต้องตามระเบียบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เน้นการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของวัด โรงเรียน และชุมชน

ซึ่งกรมปศุสัตว์ได้มีประกาศ เรื่อง ลักษณะและรายละเอียดของรายการอัตราขั้นสูง - ขั้นต่ำของค่ารักษาพยาบาลและค่าบริการในสถานพยาบาลสัตว์ พ.ศ. 2559 ดังนี้

- ค่าผ่าตัดทำหมันสุนัขเพศผู้ ตัว 1,500 – 3,000 บาท
- ค่าผ่าตัดทำหมันสุนัขเพศเมีย ตัว 2,500 – 4,000 บาท

ดังนั้น การเร่งรัดการควบคุมประชากรสุนัขโดยการคุมกำเนิด อาจพิจารณาแนวทางอื่น เช่น

1. ฝึกกำลังระดมสัตวแพทย์ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน เช่น โรงพยาบาลสัตว์ คลินิกสัตว์เล็กในมหาวิทยาลัย ทำแคมเปญร่วมมือผ่าตัดทำหมันสุนัขทั่วประเทศเป็นประจำทุกเดือน
2. ทางเลือกใหม่ของการควบคุมประชากรสุนัขนอกเหนือไปจากการผ่าตัดทำหมัน เช่น
 - การใช้ฮอร์โมนเพื่อไปยับยั้งการหลั่ง gonadotropins ซึ่งไปรบกวนกระบวนการสร้างอสุจิ ส่งผลให้คุณภาพน้ำเชื้อของสุนัขเพศผู้ไม่ดี ทำให้ผสมไม่ติดหรืออัตราการผสมติดต่ำลง แต่ยังมีข้อกังวลในเรื่องความปลอดภัยและผลข้างเคียงที่อาจตามมา
 - การใช้วัคซีนเพื่อกระตุ้นให้ร่างกายมี anti-body ต่อฮอร์โมน GnRH ทำให้ไม่หลั่งของฮอร์โมน FSH และ LH ตามมาจนท้ายที่สุดก็ไม่เกิดการสร้างฮอร์โมนเพศจากอัณฑะ

ปัจจุบันได้ถูกนำมาทดลองใช้ในสัตว์เลี้ยงอย่างสุนัขจำนวน 2 ครั้ง ห่างกัน 4 สัปดาห์ พบว่าระดับของฮอร์โมนเพศ testosterone ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

- การทำหมันโดยใช้สารเคมีฉีดเข้าไปยังลูกอัณฑะ เพื่อให้ลูกอัณฑะเกิดการฝ่อลีบ ไม่สามารถสร้างเซลล์สืบพันธุ์ได้อีกต่อไป แต่สารเคมีที่ใช้ อาจทำให้เกิดการอักเสบอย่างรุนแรง สัตว์ระคายเคือง เจ็บปวด สุนัขบางตัวยังสามารถกลับมาสร้างอสุจิที่มีชีวิตได้ต่อไป ทำให้ไม่เกิดการเป็นหมัน 100% เหมือนกับการทำหมันด้วยวิธีการผ่าตัด ปัจจุบันองค์การอาหารและยาของสหรัฐอเมริกา ให้การรับรองการใช้ Zinc gluconate ในการทำหมันวิธีนี้ในลูกสุนัขเพศผู้ อายุ 3-10 เดือน มีผลข้างเคียงค่อนข้างน้อย ฟื้นตัวไว
- การฝังฮอร์โมน GnRH agonist ต่อการคุมกำเนิดสุนัขเพศผู้ ผลของการคุมกำเนิดจะเริ่มในสัปดาห์ที่ 6 หลังการฝังฮอร์โมน และผลจะคงอยู่นานอย่างน้อย 6 เดือน และการฝังฮอร์โมนนั้นต้องฝังซ้ำทุก 6 เดือน ซึ่งเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติในประเทศไทย เหมาะกับสุนัขที่มีเจ้าของเลี้ยงดู

แต่ทางเลือกทั้ง 4 ข้อที่กล่าวมานั้น ต้องมีมาตรการสำคัญที่ต้องทำควบคู่กันไป คือ การระบุตัวสัตว์ เพราะสุนัขยังคงมีอัณฑะอยู่ แม้ขนาดจะฝ่อเล็กลง ทำให้ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจน จึงมีโอกาสที่สุนัขไม่มีเจ้าของจะได้รับการผ่าตัดทำหมันหรือถูกฉีดยาซ้ำอีกหากไม่ทราบประวัติมาก่อน ซึ่งเป็นสิ่งเสี่ยงทรพยากรอย่างมาก ดังนั้น การขึ้นทะเบียนสุนัขและมีระบบข้อมูลที่เป็นปัจจุบันจึงเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานเรื่องการควบคุมประชากรสุนัข

1.4 การเปลี่ยนสถานะสุนัขจรจัดเป็นสุนัขชุมชนหรือสุนัขครอบครัว

แนวทางนี้คือการให้ ผู้ที่รักสุนัขหรือชมรมคนรักสุนัขฯ ผู้แทนตามวัด และ คนในชุมชนมีโอกาสนในการตัดสินใจร่วมกันว่าจะให้สุนัขจรจัดตัวใดเป็นสุนัขชุมชนบ้าง หากประสงค์จะให้สุนัขชุมชนทางชุมชนจะดูแลด้านอาหาร สุขภาพ และจัดที่อยู่อาศัยอย่างเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน(คอกสุนัขจรจัด ประมาณ 50 ตรว.) จะได้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ทำความสกปรก ไม่ก่อความรำคาญ ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการก่อสร้างคอกสุนัข อาหารเลี้ยง ฉีดยาวัคซีนทำหมัน และให้การรักษาเวลาเจ็บป่วยและหากมีลูกสุนัขใหม่เกิดขึ้นชุมชนนั้นจะต้องรับผิดชอบในการขึ้นทะเบียนและเป็นผู้ดูแลสุนัขเหล่านี้ด้วย **ทำสถานพักพิงสุนัขชุมชน** โดยเชิญชวน 'กลุ่มคนรักสุนัข-ผู้ใจบุญ' ที่เลี้ยงสุนัขในบ้านเป็นจำนวนมากๆ มาขึ้นทะเบียนโดยมีหลักเกณฑ์ว่าต้องไม่เลี้ยงเพิ่ม โดยส่งเจ้าหน้าที่ไปทำหมันและฉีดยาวัคซีนให้สม่ำเสมอเข้าไปปรับปรุงด้านกายภาพการเลี้ยงให้ดูสะอาดให้สุนัขเหล่านี้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี **หรือหาเจ้าของให้สุนัขจรจัดหาบ้านใหม่ให้สุนัข** นำสุนัขจรจัดไปเลี้ยงไว้ในสถานที่จัดไว้ โดยนำสุนัขจรจัดที่ไม่มีเจ้าของไปทำความสะอาดดูแลขน ทำการฉีดยาวัคซีน ทำหมัน รวมถึงการฝึกคำสั่งพื้นฐานอย่างง่าย ๆ เพื่อแจกจ่ายสู่ประชาชนหรือหน่วยงานที่ต้องการสุนัขเหล่านี้ไปเลี้ยงดูต่อไป โดยจัดทำประวัติทะเบียนสุนัขให้ผู้นั้นเป็นเจ้าของ

2) มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฉีดยาวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

ในการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัขนั้น สิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย คือ การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสุนัขทุกตัว ด้วยการฉีดยาวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้อย่างตรงจุด ซึ่งในการดำเนินการเกี่ยวกับการฉีดยาวัคซีนเพื่อป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า นั้น ได้มีการบัญญัติ

กฎหมายมาบังคับใช้เพื่อให้มีการปฏิบัติงานถูกต้องตามกฎหมายโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐหรือภาคเอกชน ซึ่งกฎหมายที่มีและบังคับใช้อยู่พบว่ามีหลายฉบับ ซึ่งทางกลุ่มที่ 12 (GP12) ได้รวบรวมกฎหมาย กฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศที่เกี่ยวข้องกับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และทำการศึกษาและวิเคราะห์แล้ว มีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 การฉีดวัคซีนแก่นักขที่มีเจ้าของ

- ตามมาตรา 5 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 บัญญัติให้เจ้าของสุนัข (สัตว์ควบคุม) ต้องจัดการให้สุนัขทุกตัวได้รับการฉีดวัคซีน โดยให้สุนัขได้รับการฉีดวัคซีนครั้งแรก เมื่อสุนัขนั้นมีอายุตั้งแต่สองเดือนขึ้นไปแต่ไม่เกินสี่เดือน และได้รับการฉีดวัคซีนครั้งต่อไปตามระยะเวลาที่กำหนดในใบรับรองการฉีดวัคซีน

- การฉีดวัคซีนนั้น ต้องเป็นการฉีดโดยสัตวแพทย์ หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ หรือผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ เท่านั้น

- เจ้าของสัตว์ควบคุมต้องเสียค่าธรรมเนียม ตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง คือตัวละ 17 บาท

- หากฝ่าฝืนเจ้าของสุนัขต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท (ตามมาตรา 21)

2.2 การแสดงว่าได้ฉีดวัคซีนแล้ว

- ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 บัญญัติว่าเมื่อฉีดวัคซีนแล้ว สัตวแพทย์ฯ ซึ่งเป็นผู้ฉีดวัคซีน ต้องมอบเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ ซึ่งแสดงว่าสุนัขนั้นได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว และใบรับรองการฉีดวัคซีนให้แก่เจ้าของสุนัข (หากสัตวแพทย์ฯ ฝ่าฝืน ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท ตามมาตรา 22)

- เจ้าของสุนัขต้องแสดงเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ ไว้ที่ตัวสุนัขให้เห็นได้ชัดเจน (หากฝ่าฝืน เจ้าของสุนัขต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท ตามมาตรา 21)

- ตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 หากเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ หรือใบรับรองการฉีดวัคซีน ขาด สูญหาย หรือหมดอายุ เจ้าของต้องดำเนินการขอรับแทนของเดิมภายใน 15 วัน ที่ทราบเหตุนี้ เมื่อได้มาแล้วก็ต้องแสดงไว้ที่ตัวสัตว์ให้เห็นได้ชัดเจน เช่นเดิม (หากฝ่าฝืน เจ้าของสุนัขต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท ตามมาตรา 21)

2.3 การดำเนินการเพื่อป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

- ตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 เพื่อการป้องกันการแพร่โรคพิษสุนัขบ้า สัตวแพทย์มีอำนาจที่จะเข้าไปในบ้านหรือโรงเรือนได้ (ในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก) เพื่อสอบถามข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับสุนัข อาทิ จำนวน สี เพศ อายุ การฉีดวัคซีน หากพบว่าสุนัขยังไม่ได้รับการฉีดวัคซีน สัตวแพทย์ก็มีอำนาจฉีดให้ได้ (เจ้าของต้องเสียค่าธรรมเนียมเพิ่มเป็นสองเท่า) หากเจ้าของบ้านหรือเจ้าของโรงเรือนฝ่าฝืน ชัดขวาง ไม่อำนวยความสะดวก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 23

- สัตวแพทย์มีอำนาจสั่งให้เจ้าของสุนัขทำลายซากสุนัขที่ตายด้วยโรคพิษสุนัขบ้า ด้วยวิธีฝังหรือวิธีอื่นใด หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 3,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 24

- ตามมาตรา 14 หากสัตวแพทย์ได้รับแจ้งหรือมีเหตุควรสงสัยว่าสุนัขตัวใดมีอาการโรคพิษสุนัขบ้า ในบ้านหรือสถานที่ใด ก็มีอำนาจที่จะเข้าไปในบ้านหรือสถานที่นั้นๆ ได้เช่นกัน เพื่อตรวจสอบ หากไม่มีอาการโรคพิษสุนัขบ้า แต่พบว่าควรฉีดหรือยังไม่ได้ฉีดวัคซีน ก็ให้มีอำนาจฉีดวัคซีนได้ กรณีหากมีอาการโรคพิษสุนัขบ้า มีอำนาจสั่งเจ้าของให้กักขังสุนัขนั้นไว้โดยเร็ว เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 15 วัน เพื่อให้สัตวแพทย์ตรวจ หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 3,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 24

- ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 เมื่อสุนัขมีอาการโรคพิษสุนัขบ้า เจ้าของจะต้องแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานท้องถิ่น ภายใน 24 ชั่วโมง หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 3,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 24

- ตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 กรณีสุนัขถูกสัตว์ควบคุม (สุนัขหรือแมว) ตัวอื่นที่สงสัยว่าจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด เจ้าของจะต้องแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานท้องถิ่น ภายใน 24 ชั่วโมง เพื่อได้รับการฉีดวัคซีน หากไม่แจ้ง เจ้าของต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 3,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 24

- ทั้งนี้กรณีข้างต้น เจ้าของจะต้องเฝ้าสังเกตอาการของสุนัขที่ถูกกัด ไม่น้อยกว่า 6 เดือน หากมีอาการโรคพิษสุนัขบ้า หรือตาย หรือสูญหาย เจ้าของจะต้องแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานท้องถิ่น ภายใน 24 ชั่วโมง หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 25

- เพื่อการป้องกันการเกิดและการแพร่โรคพิษสุนัขบ้า มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 บัญญัติให้อำนาจอธิบดีกรมปศุสัตว์ มีอำนาจประกาศกำหนดเขตท้องที่ใดๆ ได้ เพื่อให้เจ้าของสุนัขนำสุนัขไปรับการฉีดวัคซีน หรือให้สัตวแพทย์ไปฉีดวัคซีนให้แก่สุนัข ณ สถานที่ของเจ้าของก็ได้ โดยเจ้าของสุนัขไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม โดยหากมีประกาศเขตท้องที่ใดแล้ว ให้แจ้งประกาศดังกล่าวแก่ผู้ว่าราชการ (จังหวัด และกรุงเทพมหานคร) เพื่อแจ้งให้ราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องดำเนินการได้

2.4 การดำเนินการต่อกรณีสุนัขที่ไม่มีเจ้าของหรือสุนัขในที่สาธารณะ

- ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 บัญญัติว่าในที่สาธารณะ หากพบสุนัขตัวใดไม่มีเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ (ตามมาตรา 6 และมาตรา 7) หรือเป็นเครื่องหมายปลอม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานท้องถิ่น “มีอำนาจจับสุนัขดังกล่าวไปกักขัง” ซึ่งหากภายใน 5 วัน ไม่มีเจ้าของมาขอรับคืน ให้ “มีอำนาจทำลายสุนัขนั้นได้”

- หากมีเจ้าของมาขอรับคืน และพบว่าเป็นกรณีเครื่องหมายปลอม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 23

● ส่วนกรณี ในที่สาธารณะ ถ้าปรากฏว่าสุนัขใด มีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า ให้พนักงานเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานท้องถิ่น มีอำนาจทำลายสุนัขนั้นได้ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 กรณีนี้หากมีผู้ใดขัดขวาง ไม่อำนวยความสะดวก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 23

3) มาตรการทางการเงิน

ในการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทยภายในปี พ.ศ. 2563 นั้น นอกจากการใช้บังคับกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558 หรือ พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 แล้ว การกำหนดมาตรการทางการเงินก็นับเป็นปัจจัยที่สำคัญส่วนหนึ่ง ในการสนับสนุนให้การดำเนินงานควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

งบประมาณที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน ได้แก่

1. ค่าวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ ในปีงบประมาณ พ.ศ.2561 กรมปศุสัตว์จัดสรรงบประมาณจำนวน 15 ล้านบาท ในการจัดซื้อวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า จำนวน 1 ล้านขวดเพื่อการควบคุมโรคในสุนัขเมื่อพบพื้นที่ระบาด และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้จัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 300 ล้านบาท เพียงพอสำหรับสุนัขและแมว 10 ล้านตัวในประเทศไทย รวมทั้งค่าใช้จ่ายสำหรับวัสดุ อุปกรณ์ทางการแพทย์ เช่น เข็ม หลอดฉีดยา แอลกอฮอล์ สำลี ถุงมือยาง เป็นต้น และรวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการทำเครื่องหมายประจำสัตว์ที่ได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว

2. ค่าทำหมันสัตว์ ในกรณีสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ สัตว์ชุมชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว เป็นไปเพื่อลดจำนวนสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการป้องกันความเสี่ยงของการแพร่กระจายของโรคได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งการทำหมันสุนัขจะมีค่าใช้จ่ายตัวละประมาณ 500 – 2,000 บาท

3. ค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์ความรู้และสร้างการตระหนักรู้ถึงภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า

4. ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งศูนย์ที่พักพิงสำหรับสุนัขไม่มีเจ้าของ โดยมีสัตวแพทย์ดูแล และมีคนเลี้ยงดูอย่างถูกสุขลักษณะ มีการทำหมันเพื่อคุมกำเนิด

จะเห็นได้ว่า งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ซึ่งเห็นได้จากการตั้งงบประมาณของส่วนราชการต่าง ๆ อาทิเช่น การที่รัฐต้องจัดหาวัคซีนมาฉีดให้คนที่ถูกกัดหรือข่วน ในวงเงินมากกว่า 2,000 ล้านบาทเพื่อป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าใช้จ่ายในการรักษาบาดแผลที่ถูกกัด

การจัดหางบประมาณเพื่อดำเนินการดังกล่าว อาจมาจากแหล่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. งบประมาณของส่วนราชการ ที่จัดตั้งค่าของงบประมาณประจำปี เช่น กรมปศุสัตว์ กรมควบคุมโรค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร

2. การขอรับการสนับสนุนจากภาคเอกชนต่าง ๆ ที่มีธุรกิจเกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยง เช่น สุนัขหรือภาคเอกชนที่จัดทำกิจกรรม CSR เช่น อาหารที่ใกล้หมดอายุเพื่อนำมาเลี้ยงสุนัข

3. ขอรับการสนับสนุนจาก มูลนิธิ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น มูลนิธิเพื่อรักษาสุนัขจรจัด

4. การออกกฎหมายจัดเก็บภาษีจากผู้เลี้ยงสุนัข แมว เพื่อนำเงินไปใช้ในการบริหารจัดการสุนัขจรจัด

ข้อเสนอมาตรการที่เกี่ยวข้องทางการเงิน เพื่อส่งเสริมการควบคุมและกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า

เพื่อให้เกิดมาตรการด้านการเงินแบบเชิงรุก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อสนับสนุนให้เกิดการควบคุมและกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า ได้แก่

1. การให้รางวัลสนับสนุนแก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สามารถควบคุมสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้า ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านต่าง ๆ เช่น การควบคุมการเพิ่มประชากรสุนัข การฉีดวัคซีนสัตว์ได้ครบ 100% และการไม่มีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า เป็นต้น
2. ออกกฎกระทรวง (การคลัง) เกี่ยวกับการลดหย่อนภาษีเกี่ยวกับการควบคุมและกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า เช่น สำหรับผู้บริจาคให้กิจกรรมต่าง ๆ หรือ สำหรับเจ้าของสุนัข แมว ที่นำสุนัข แมว ที่ขึ้นทะเบียนแล้วไปฉีดวัคซีนตามกำหนด สามารถนำไปเสริมค่าฉีดวัคซีนมาลดหย่อนภาษี
3. การจ้างผู้ที่มีเจตนาต่อสุนัขจรจัด ซึ่งเป็นผู้ที่มักนำอาหารไปเลี้ยงสุนัขจรจัด ให้เป็นผู้ดูแลสัตว์เหล่านั้นอย่างเป็นทางการ โดยรับผิดชอบเรื่องการฉีดวัคซีนตามที่กฎหมายกำหนด การทำหมันสัตว์เพื่อจำกัดจำนวนประชากรสัตว์
4. การประกวดโครงงานรณรงค์การควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า โดยให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ส่งโครงงานเข้าร่วมการประกวด และนำผลงานที่ได้รับการพิจารณาให้ได้รับรางวัล ส่งต่อไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการต่อยอดอย่างจริงจัง

4) มาตรการทางสังคม

มาตรการทางสังคมมีความสำคัญมาก และเป็นพื้นฐานของการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าที่ยั่งยืน โดยมุ่งให้เกิดความตระหนักของผู้คนในสังคมในประเด็นของการเลี้ยงดูสัตว์ที่มีคุณภาพ นำไปฉีดวัคซีนเป็นประจำทุกปี กรณีของสุนัขถือเป็นสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ชิดกับคนไทยมายาวนาน และเป็นสัตว์ที่ปัจจุบันมีการเลี้ยงอย่างแพร่หลายในวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป ดังนั้น การส่งเสริมให้สุนัขมีเจ้าของและเปลี่ยนสุนัขจรจัดเป็นสุนัขมีเจ้าของเป็นสิ่งที่คนในสังคมต้องช่วยกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

- **สุนัขมีเจ้าของ :** สร้างจิตสำนึกผู้เลี้ยงให้คำนึงถึงความรับผิดชอบในการดูแลสุนัขที่เลี้ยงตลอดช่วงอายุ กรณีเจ้าของไม่สามารถเลี้ยงสุนัขของตนได้ต่อไป เจ้าของต้องหาผู้เลี้ยงใหม่หรือต้องจ่ายค่าใช้จ่ายให้กับสถานที่ที่รับเลี้ยงสุนัข ห้ามมิให้ปล่อยสุนัขเป็นสุนัขจรจัดหรือสุนัขชุมชน
- **สุนัขชุมชน :** คนในชุมชนต้องรับผิดชอบดูแลสุนัขร่วมกันในการให้อาหาร ป้องกัน/รักษาโรค และจะต้องทำหมันสุนัขชุมชนเพื่อไม่ให้เพิ่มประชากร และจัดหาที่อยู่ให้แก่สุนัขชุมชน โดยรัฐบาลและชุมชนร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่าย
- **สุนัขจรจัด :** ภาครัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือในการทำหมัน/ฉีดยาป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และจัดที่อยู่แก่สุนัขจรจัด รวมทั้งหาผู้อุปการะสุนัขจรจัดโดยนำไปเลี้ยงที่บ้านหรือจ่ายเงินเป็นรายเดือน ส่งเสริมให้สังคมตระหนักถึงความจำเป็นในการลดประชากรสุนัขจรจัดให้หมดไปในการรับอุปการะสุนัขจรจัดหรือจ่ายค่าใช้จ่ายเป็นรายเดือน ให้ผู้ดูแลสุนัข

ในการแก้ปัญหาสุนัขจำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมและปลูกจิตสำนึกของคนในสังคม และต้องมีผู้นำชุมชนเข้ามาส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นชุมชน วัด โรงเรียน และสถานประกอบการ ล้วนต้องเข้ามาร่วมมีบทบาทเป็นผู้นำชุมชนในการดูแลสุนัขจรจัดและสุนัขชุมชน และดำเนินกิจกรรมป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากสถานประกอบการเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลต่อคนในชุมชนและยังมีงบประมาณพร้อมทั้งบุคลากรในการจัดการจึงควรสร้างความร่วมมือให้เป็นพื้นที่ปลอดสุนัขจรจัดด้วย

3.4 สรุปแนวทางการบรรลุเป้าหมาย

การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย จำเป็นต้องบริหารจัดการประชากรสุนัขที่มีจำนวนมากถึง 7 ล้านตัวให้ปลอดโรคอย่างยั่งยืน ด้วยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครบทุกตัว ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากเพราะในจำนวนนี้เป็นสุนัขจรจัดประมาณ 1 ล้านตัวที่ไม่มีผู้เลี้ยงดูและเข้าถึงยาก ดังนั้น หัวใจสำคัญของการดำเนินงานแก้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าให้สำเร็จจำเป็นต้องบริหารจัดการไม่ให้มีสุนัขจรจัด และควบคุมประชากรสุนัขที่มีเจ้าของให้มีจำนวนในระดับที่พอดีกับศักยภาพของสังคมที่เลี้ยงดูได้อย่างมีคุณภาพและสุนัขทุกตัวต้องได้รับวัคซีน จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการกำหนดเป้าหมาย โดยกำหนดเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง ดังนี้ **เป้าหมายหลัก** คือภายในปี พ.ศ.2563 โรคพิษสุนัขบ้าถูกกำจัดหมดไปจากประเทศไทยด้วยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัขทุกตัว ซึ่งจะดำเนินการให้สำเร็จผ่าน**เป้าหมายรอง** คือ ประเทศไทยมีประชากรสุนัขในจำนวนที่พอดี และได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพปลอดโรค โดยไม่มีสุนัขจรจัด ภายใต้กฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินงานในพื้นที่โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีงบประมาณต่อเนื่องเพื่อจัดหาวัคซีนที่มีประสิทธิภาพมาฉีดให้กับสุนัข และบริหารจัดการประชากรสุนัขให้มีจำนวนพอดีและมีคุณภาพ โดยอาศัยมาตรการหลัก 4 มาตรการ ดังนี้ **มาตรการวางแผนประชากรสุนัข** เพื่อลดจำนวนสัตว์ที่เป็นสาเหตุหลักของโรคพิษสุนัขบ้า **มาตรการทางกฎหมาย** เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพลดความเสี่ยงในการดำเนินงาน **มาตรการทางการเงิน** เพื่อสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจในการดำเนินงาน และ **มาตรการทางสังคม** เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับสังคมเลี้ยงสุนัขอย่างรับผิดชอบ นำไปสู่การลดประชากรสุนัขจรจัด

4. แนวทางบรรลุเป้าหมาย

4.1 แนวทางและมาตรการบรรลุเป้าหมาย

ตารางที่ 1 สรุปแนวทางแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าทั้ง 4 มาตรการหลักที่มุ่งบรรลุเป้าหมายรอง การควบคุมประชากรสุนัขให้มีจำนวนที่พอดีและเหมาะสมกับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพ สุนัขได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าทุกตัว เพื่อนำไปสู่เป้าหมายหลักการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพหลักตามอำนาจหน้าที่ในกฎหมาย และมีเจ้าภาพรองร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวที่ตั้งไว้ โดยมีรายละเอียดข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาจากการบังคับใช้กฎหมาย ดังนี้

ตารางที่ 1 มาตรการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า ในระยะต่างๆ และ เจ้าภาพหลัก/เจ้าภาพรอง

มาตรการ	ระยะสั้น (2562-2563)	ระยะกลาง (2564-2566)	ระยะยาว (2567-2570)	เจ้าภาพหลัก/ เจ้าภาพรอง
วางแผน ประชากรสุนัข	ทำหมันถาวร 300,000 ตัว/ปี	- คุมกำเนิดวิธี อื่นๆ ร่วมด้วย - นำสัตว์แพทย์ เอกชนมาทำหมัน	กำหนดจำนวน สุนัขให้เหมาะสม พอดีกับผู้เลี้ยง	กรมส่งเสริมการ ปกครองท้องถิ่น/ กรมปศุสัตว์/สถาบัน ประชากร
กฎหมาย	- เพิ่มจำนวนผู้มี อำนาจฉีดวัคซีน - บังคับใช้กฎหมาย อย่างบูรณาการ	- การดำเนินงาน ของ อปท. - กำหนดเขต ท้องที่ป้องกันโรค พิษสุนัขบ้า	- การขัดกันแห่ง กฎหมาย - แก้กฎหมาย อัตราโทษต่ำ	สำนักงาน คณะกรรมการกฤษฎีกา กรมส่งเสริมการ ปกครองท้องถิ่น/ กรมปศุสัตว์
การเงิน	- งบประมาณ ภาครัฐ	- งบประมาณ ภาครัฐร่วมกับ เอกชน - เงินค่าปรับและ ภาษีเลี้ยงสุนัข	- เงินค่าปรับและ ภาษีเลี้ยงสุนัข - ประชาชนมีส่วน ร่วมจ่าย	สำนักงบประมาณ กรมปศุสัตว์/กรม ควบคุมโรค/กลุ่ม ส่งเสริมการปกครอง ท้องถิ่น
สังคม	- สร้างความ ตระหนักและ รับผิดชอบต่อคนเลี้ยง - การจัดการศูนย์ พักพิงสุนัขจรจัด	ปลูกฝังจิตสำนึก และความ รับผิดชอบต่อคน เลี้ยงสุนัข	ปลูกฝังจิตสำนึก และความ รับผิดชอบต่อคน เลี้ยงสุนัข	กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่นๆ

1. ข้อเสนอการแก้ไขปัญหาระยะสั้น

• ข้อเสนอประเด็นผู้มีอำนาจฉีดวัคซีน

ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 ที่บัญญัติให้ผู้มีอำนาจฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ได้แก่ สัตว์แพทย์ หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ หรือผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ นั้น ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการของ อปท. ในการฉีดวัคซีน

เพราะอาจเกิดความล่าช้าหรือไม่คล่องตัว หากจะต้องรอสัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์มาดำเนินการ จึงอาจพิจารณาเปิดกว้างให้บุคคลอื่นๆ ดำเนินการได้ อาทิเช่น แพทย์ประจำตำบล หรือบุคคลที่ได้รับการอบรมด้านการฉีดวัคซีนมาแล้ว เป็นต้น

จึงเสนอให้กรมปศุสัตว์ จัดให้มีการฝึกอบรมอาสาสมัครจาก อบต. เพื่อให้สามารถฉีดวัคซีนได้ โดยต้องได้รับหนังสือมอบหมายจากสัตวแพทย์กรมปศุสัตว์ ให้สามารถฉีดวัคซีนได้

● ข้อเสนอประเด็นการบังคับใช้กฎหมายอย่างบูรณาการ

ประเด็นนี้จากการศึกษาพบว่าในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นพบสัตว์ควบคุม (สุนัข) ไม่มีเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ มีอำนาจจับสัตว์ควบคุมนั้นไปกักขัง (หากไม่มีเจ้าของมาขอรับคืนภายในห้าวัน ให้มีอำนาจทำลายสัตว์ควบคุมนั้นได้ ตามมาตรา 5 พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535) แต่หากมีเจ้าของมาขอรับคืน ก็เห็นว่าจะต้องคืนให้เจ้าของไป แต่ทั้งนี้เห็นว่าหากสัตว์ควบคุมดังกล่าวเจ้าของยังมิได้จัดให้มีการฉีดวัคซีน ก็ย่อมเป็นความผิดตามมาตรา 5 พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 ซึ่งมีระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท ตามมาตรา 21 และหากเจ้าของได้จัดให้สัตว์ควบคุมดังกล่าวได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว ก็พบว่ากรณีเจ้าของสัตว์ไม่จัดให้มีการแสดงเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ไว้ที่ตัวสัตว์ควบคุมอย่างเห็นได้ชัด ก็ย่อมเป็นความผิดตามมาตรา 6 วรรคสอง พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 ซึ่งมีระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาท ตามมาตรา 21 และกรณีเช่นนี้ถือได้ว่าเจ้าของสัตว์ควบคุมได้ปล่อยปละ ละเลย หรือกระทำการใดๆ ให้สัตว์พ้นไปเสียจากการดูแลของตนโดยไม่มีเหตุอันสมควร อันเป็นการกระทำที่บัญญัติห้ามไว้ตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 ซึ่งต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 40,000 บาท ตามมาตรา 32 แห่งกฎหมายเดียวกัน

ดังนั้น เพื่อประสิทธิภาพแห่งการบังคับใช้กฎหมาย จึงเสนอให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นดำเนินคดีกับเจ้าของสัตว์ควบคุม (สุนัข) โดยบูรณาการบังคับใช้กฎหมายให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งตามกฎหมายว่าด้วยโรคพิษสุนัขบ้า และตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ เพื่อให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์แห่งกฎหมายและเพื่อป้องปรามมิให้เจ้าของสัตว์ควบคุมกระทำการเช่นนั้นอีก

2. ข้อเสนอการแก้ไขปัญหาระยะกลาง

● ข้อเสนอประเด็นการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากข้อกำหนดต่างๆ ที่ได้ศึกษามาแล้ว เห็นว่าขณะนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการฉีดวัคซีนให้กับสุนัขได้โดยไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากเจ้าของ หากแต่ในการดำเนินการจะต้องมีเงินหรืองบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายให้เพียงพอสำหรับการดำเนินการในแต่ละปีงบประมาณ เพราะเงินเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการ

จึงขอเสนอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการสำรวจว่าในพื้นที่รับผิดชอบมีสัตว์ควบคุม (สุนัข) อยู่จำนวนเท่าใด ทั้งที่มีและไม่มีเจ้าของ แล้วจัดให้มี “โครงการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า” โดยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อจัดทำคำของบประมาณรายจ่ายประจำปีจนถึงปีงบประมาณ 2563 ตามกำหนดเวลาของยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า

- **ข้อเสนอประเด็นการประกาศกำหนดเขตท้องที่ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า**

กรณีนี้ ณ ปัจจุบันนี้ได้มีประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง กำหนดเขตท้องที่ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ควบคุมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม ลงวันที่ 1 มีนาคม 2560 โดยกำหนดให้เขตท้องที่กรุงเทพมหานครและทุกจังหวัด เป็นเขตท้องที่ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ควบคุมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม โดยได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการไว้ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2560 - 30 กันยายน 2563 แต่ทั้งนี้เห็นว่าอำนาจในการออกประกาศดังกล่าวเป็นของอธิบดีกรมปศุสัตว์เพียงผู้เดียว ในอนาคต (ภายหลังจากวันที่ 30 กันยายน 2563) หากพื้นที่จังหวัดใดมีพฤติกรรมหรือสภาพการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้า ก็ต้องรอให้อธิบดีกรมปศุสัตว์ออกประกาศกำหนดเขตท้องที่เสียก่อน องค์การปกครองท้องถิ่นจึงมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการได้ ซึ่งกรณีอาจจะไม่ทันการณ์หรือไม่ทันท่วงทีในการป้องกัน

จึงมีข้อเสนอโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและกฎหมายว่าด้วยโรคพิษสุนัขบ้า ให้อธิบดีกรมปศุสัตว์สามารถมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด เป็นผู้ที่มีอำนาจออกประกาศเขตพื้นที่ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าได้เอง เพื่อจะได้ดำเนินการได้ทันต่อเวลาและสถานการณ์จริงในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งก็จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้าช่วยสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการฉีดวัคซีนได้ โดยไม่ต้องเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการฉีดวัคซีน แม้สัตว์ดังกล่าวมีเจ้าของ

3. ข้อเสนอการแก้ไขปัญหาระยะยาว

- **ข้อเสนอประเด็นการขัดกันแห่งกฎหมาย**

ประเด็นนี้จากการศึกษาพบว่าตามมาตรา 21 (1) – (10) แห่งพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 มิได้ระบุหรือบัญญัติไว้ว่าการนำสัตว์ควบคุมไปทำลาย ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ แต่ทั้งนี้ในมาตรา 21 (11) แห่งพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 ได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจออกประกาศกระทรวงเพื่อระบุหรือกำหนดการกระทำที่ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ได้ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ซึ่งมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธาน)

ดังนั้น เพื่อความชัดเจนในการปฏิบัติว่าพนักงานเจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจทำลายสัตว์ควบคุม (สุนัข) ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 โดยไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ จึงเสนอให้อธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้มีการออกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดการทำลายสัตว์ควบคุมตามกฎหมายว่าด้วยโรคพิษสุนัขบ้า ไม่ถือว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ (จะทำให้ปัญหาในทางปฏิบัติหมดไป)

- **ข้อเสนอแก้กฎหมายประเด็นอัตราโทษต่ำ**

ตามที่ได้ศึกษาข้อกฎหมายมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถและมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างสมบูรณ์ และชอบด้วยกฎหมายทุกประการแล้ว อีกทั้งยังสามารถดำเนินการฉีดวัคซีนให้กับสุนัขโดยที่เจ้าของ

ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมอีกด้วย เพื่อมุ่งหวังให้การป้องกันและขจัดโรคพิษสุนัขบ้าหมดไปได้ตามยุทธศาสตร์ แต่เห็นว่าแม้หน่วยงานภาครัฐจะดำเนินการให้บริการถึงขั้นนี้แล้ว หากมีเจ้าของสุนัขใดที่ยังไม่ดำเนินการจัดให้สุนัขได้รับการฉีดวัคซีน ก็จะมีระวางโทษเพียง 200 บาท หรือหากได้รับการฉีดวัคซีนแล้วไม่ติดหรือแสดงเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ไว้ที่ตัวสุนัขให้สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ก็มีระวางโทษปรับเพียง 200 บาท เช่นเดียวกัน ซึ่งเห็นว่าอัตราโทษดังกล่าวต่ำหรือน้อยเกินไป ไม่เกิดแรงจูงใจหรือสภาพบังคับให้ผู้เป็นเจ้าของเอาใจใส่หรือเข้มงวดต่อการปฏิบัติตามกฎหมายที่บัญญัติ

จึงเสนอให้กรมปศุสัตว์ ดำเนินการเสนอแก้ไขกฎหมาย เพื่อเพิ่มอัตราโทษกรณีดังกล่าวให้มีโทษสูงขึ้น โดยมีทั้งอัตราโทษจำคุกและอัตราโทษปรับ ดังเช่นความผิดกรณีอื่นๆ

4.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ในการตั้งเป้าหมายการนำข้อเสนอเชิงนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าได้สำเร็จ และทำให้ประเทศไทยปลอดโรคพิษสุนัขบ้าภายในปีพ.ศ.2563 ควรคำนึงถึงปัจจัยที่อาจมีผลต่อความสำเร็จล่วงหน้าเพื่อประเมินความพร้อมตั้งแต่ในระยะวางแผน โดยคาดว่าจะมีปัจจัยต่อไปนี้

- นโยบายการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าที่ต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถดำเนินการตามพันธะสัญญานานาชาติเรื่องการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย ภายในพ.ศ.2563
- งบประมาณดำเนินการเหมาะสมและต่อเนื่อง โดยการพึ่งพางบประมาณจากรัฐบาล และความร่วมมือจากภาคเอกชนและประชาชนร่วมดำเนินการ
- ประชาชนมีความตระหนักและมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยการปลูกฝังจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูสุนัข โดยไม่ทอดทิ้งให้สุนัขในครอบครองเป็นสุนัขจรจัด
- การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยเริ่มจากการขึ้นทะเบียนสุนัขทุกตัว และนำสุนัขไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำทุกปี และปฏิบัติตามข้อกำหนดเรื่องจำนวนสุนัขต่อครัวเรือน
- บูรณาการการทำงานทุกภาคส่วนและทำงานร่วมกันแบบประชารัฐ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

4.3 ความท้าทายในการนำแนวทางบรรลุเป้าหมายไปปฏิบัติ ความเสี่ยงและแนวทางบริหารความเสี่ยง

สำหรับความท้าทายต่อความสำเร็จในการนำแนวทางบรรลุเป้าหมายไปปฏิบัติให้เกิดผล มีความเสี่ยงอยู่หลายประการ (ตารางที่ 2) อาทิเช่น เมื่อดำเนินนโยบายกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยได้สำเร็จแล้วกลับยังมีการเคลื่อนย้ายประชากรสุนัขเข้ามาเพิ่มจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีโรคพิษสุนัขบ้าอยู่อย่างชุกชุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดชายแดนรอยต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกันยาวหลายร้อยกิโลเมตร และสุนัขสามารถข้ามแดนไปมาได้อย่างสะดวกด้วยไม่มีรั้วกั้นขวาง

ในส่วนของการมาตรการทางกฎหมาย มีโอกาสที่ประชาชนจะไม่ได้รับทราบหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดตามกฎหมาย ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานราชการ เช่น กรมปศุสัตว์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเร่งสื่อสารทำความเข้าใจกับประชาชน และหากไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับที่เป็นประโยชน์ต่อการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลกระทบต่อเป้าหมายการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย จำเป็นต้องมีการทบทวนให้ อปท. ใช้กฎหมายให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

ตารางที่ 2 ความเสี่ยงในการนำข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติ และแนวทางบริหารความเสี่ยง

ความเสี่ยง	แนวทางบริหารความเสี่ยง
มาตรการวางแผนประชากรสุนัข - การเคลื่อนย้ายของสุนัขประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาในประเทศไทย	- บริหารจัดการสุนัขจรจัด - สนับสนุนประเทศเพื่อนบ้านจัดทำโครงการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้า
มาตรการทางกฎหมาย - สภาพการใช้กฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - ประชาชนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย	- กวดขันให้ท้องถิ่นและกรมปศุสัตว์ใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพจริงจัง - สื่อสารให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติตามกฎหมาย
มาตรการทางการเงิน - งบประมาณไม่เพียงพอและต่อเนื่อง - ขาดการสนับสนุนจากภาคเอกชน	- ส่งเสริมให้ภาคเอกชนลงทุนทรัพยากรร่วมกับภาครัฐ - ใช้ค่าปรับและภาษีมาบริหารจัดการประชากรสุนัข
มาตรการทางสังคม - ภาคส่วนต่างๆ ขาดความตระหนักในการป้องกัน/กำจัดโรคพิษสุนัขบ้า - เจ้าของสุนัขขาดความรับผิดชอบ	- ประชาสัมพันธ์ และรณรงค์อย่างต่อเนื่อง - นำกฎหมายมาใช้สนับสนุนการปรับเปลี่ยนค่านิยมในสังคม และสร้างความรับผิดชอบให้กับเจ้าของ

นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่มักมีภารกิจหลายด้านและจำนวนมาก เมื่อปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าเริ่มลดลง อาจส่งผลทำให้นโยบายและแผนงานขาดความเข้มข้นและความต่อเนื่อง จึงควรมีการกำหนดแผนการติดตามประเมินผลเป็นระยะเพื่อให้แน่ใจว่าการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้ายังคงระดับความสำคัญอยู่

4.4 สรุป

ในภาพรวม การนำข้อเสนอเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติจำเป็นต้องมีการวางแผนเป็นขั้นตอนที่ชัดเจนโดยแบ่งระยะเวลาดำเนินการ โดยมีการกำหนดหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองที่เกี่ยวข้องกับภารกิจการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย มาร่วมมือกันวางแผนการดำเนินงาน เพื่อนำข้อเสนอเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนเกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว และในที่สุดประเทศไทยสามารถกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศภายในปีพ.ศ.2563 โดยในการวางแผนงานให้คำนึงถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จ ความเสี่ยงที่มีโอกาสเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน และคิดหาแนวทางบริหารความเสี่ยงไม่ให้เกิดผลกระทบต่อนโยบายของการดำเนินงานในแต่ละระยะ

5. สรุปในภาพรวม

5.1 สรุปในภาพรวมของปัญหาและข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยที่มีการระบาดต่อเนื่องตั้งแต่ปีพ.ศ.2559 มาถึงปัจจุบัน มีผู้เสียชีวิตรวม 30 รายแล้ว อีกทั้งแนวโน้มของปัญหาที่ยังคงพุ่งสูงขึ้นต่อเนื่อง ซึ่งถ้าหากประเทศไทยไม่ปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานแก้ไขปัญหาก็จะมีประสิทธิภาพ คาดการณ์ว่าปัญหานี้จะทวีความรุนแรงขึ้น และมีผู้ป่วยเสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้าเพิ่มขึ้นอีก จากการวิเคราะห์สถานการณ์และศึกษาแนวทางและมาตรการแก้ไขปัญห ารวมกับการคิดวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ นำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายโดยกำหนดมาตรการหลัก 4 มาตรการ เพื่อใช้ประโยชน์ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ในระยะ 10 ปีข้างหน้า โดยมีเป้าหมายสูงสุด (Ultimate goal) คือ ประเทศไทยปลอดโรคพิษสุนัขบ้าทั้งในสัตว์และคนอย่างยั่งยืน ผ่านการแก้ปัญหาในประเด็นต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายรอง ที่เน้นเรื่องประชากรสุนัขให้มีจำนวนที่เหมาะสมได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณภาพโดยเจ้าของด้วยความรับผิดชอบ ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่มีกฎหมายเอื้อต่อการวางแผนประชากรสุนัข ผ่านการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่ระดมทรัพยากรทั้งจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนามาตรการที่เป็นจุดคานงัดในการแก้ปัญหาเชิงระบบ เพื่อเพิ่มโอกาสความสำเร็จในการแก้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าอย่างยั่งยืน (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ ในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

5.2 บทเรียนที่ได้เรียนรู้จากการจัดทำรายงาน

5.2.1 ความท้าทาย ในการบูรณาการความคิดจากสมาชิกในกลุ่ม

1. ความหลากหลายของสมาชิกกลุ่ม 12 ทำให้มีความแตกต่างกันในระหว่างกลุ่มสมาชิก ตั้งแต่ พื้นฐานครอบครัว ช่วงอายุ การศึกษา หน่วยงาน ตำแหน่ง สายงาน วัฒนธรรมการทำงาน และบุคลิกภาพ อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายดังกล่าว กลับทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถใช้จุดเด่นของความหลากหลายในสายงาน และประสบการณ์ที่แต่ละคนมี ผนึกกำลังกันสร้างทีมที่มีคุณภาพ สร้างบรรยากาศการทำงานที่เต็มไปด้วยมิตรภาพ เปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้การทำงานกลุ่มได้ความคิดเห็น และมุมมองที่กว้างขวาง อีกทั้งยังสามารถแสวงหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำรายงาน

2. การจัดการกับความเห็นที่แตกต่างของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ความหลากหลายของสมาชิก จะทำให้เกิดความคิดเห็นต่างกันในบางเรื่อง บางประเด็น จึงเป็นความท้าทายของกลุ่มที่จะหาแนวทางในการได้มาซึ่งความคิดเห็นที่ดีที่สุด ถูกต้องที่สุด เหมาะสมที่สุด และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ซึ่ง กลุ่ม 12 ได้ใช้วิธีการให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุและผล อย่างทั่วถึง ในประเด็นที่ยังมีความเห็นต่างกัน โดยประธานกลุ่ม เป็นผู้คอยกระตุ้นให้สมาชิกรับฟัง และแสดงความคิดเห็นแย้งหรือเห็นด้วยอย่างเสรี จนกระทั่งสามารถสรุปประเด็นร่วมกันจนเป็นที่ยอมรับของทุกคน

3. การกำหนดบทบาทของสมาชิกกลุ่ม กลุ่ม 12 ได้มอบหมายบทบาทหน้าที่ ของสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจน มีการวางแผนการทำงาน การแบ่งงาน ลงมือปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินสถานการณ์ในแต่ละช่วง เพื่อปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน รวมทั้งให้ความสำคัญของการบริหารเวลา แม้จะมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ และแผนการทำงานไว้ชัดเจนแล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่สมาชิกทุกคนไม่เคยที่จะละเลย คือ คำว่า “เพื่อส่วนรวม” และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อให้งานสำเร็จทันเวลาดังนั้น สมาชิกกลุ่มจึงมีความยืดหยุ่น พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนตามโอกาส โดยยึดผลลัพธ์ของกลุ่มเป็นหลัก นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มยังได้มีโอกาสเรียนรู้การเป็นผู้นำและผู้ตามทั้งในด้านความคิด การปรับตัว หรือการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน โดยใช้มติกลุ่มเป็นเครื่องมือในการทำงาน

4. การจัดการกับประเด็นทางวิชาการ ในช่วงแรกที่กลุ่มต้องตัดสินใจเลือก หัวข้อที่จะทำการศึกษา มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้นำเสนอหัวข้อที่ตนเองที่ความถนัด และเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้แสดงความคิดเห็นทั้งสนับสนุนและโต้แย้งด้วยเหตุและผล เพื่อคัดเลือกหัวข้อเรื่องที่เหมาะสมที่สุดที่จะเป็นรายงานของกลุ่ม 12 และแม้หัวข้อที่กลุ่มเลือกที่จะทำการศึกษาจะต่างกันอย่างสุดขั้วกับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกภายในกลุ่ม แต่สิ่งที่ได้รับการทำงานร่วมกันก็คือสมาชิกทุกคนพร้อมที่จะนำจุดเด่น จุดแข็ง รวมทั้งนำความรู้ที่ทุกคนมีมาปรับใช้กับงานของกลุ่มอย่างกลมกลืน

5. ความรัก ความสามัคคี ความเป็นพี่น้อง ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีบทเรียนใด ๆ สอนไว้ ทำให้สมาชิกทุกคนต่างมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงาน และในเรื่องส่วนตัว เกิดความผูกพันกันในสมาชิกกลุ่ม นำไปสู่การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ

5.2.2 การเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการพัฒนาตนเอง (IS) ให้เข้ากับการนำข้อเสนอในรายงานกลุ่มไปปฏิบัติ (GP)

ในการนำข้อเสนอเชิงนโยบาย ของกลุ่ม 12 ไปปฏิบัติให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ จะต้องมีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอื่นๆ ที่เอื้อต่อการดำเนินงานและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาตนเอง ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อเสนอเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนางาน โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนกลยุทธ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคพิษสุนัขบ้า ความรู้ด้านการบริหารจัดการ
2. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เพื่อให้มีวิธีที่ดีกว่าเดิมในการพัฒนางานให้ดีขึ้น
3. การตัดสินใจ (Decision) เป็นทักษะที่จำเป็นเมื่อมีปัญหาอุปสรรคต้องตัดสินใจแก้ปัญหาอุปสรรคนั้น ๆ ซึ่งในการตัดสินใจต้องมีความระมัดระวัง โดยคำนึงถึงผลลัพธ์และประโยชน์ส่วนรวม ที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้การทำงานขับเคลื่อนในทิศทางที่ควรจะเป็น และประสบความสำเร็จ ภายใต้ความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่ม
4. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) เพื่อให้รู้แนวทางการทำงาน เมื่อรู้แนวทางการทำงานก็สามารถดำเนินการและประสานงานกัน ควรทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไหร่ ใช้งบประมาณเท่าไร ใครรับผิดชอบ จึงจะได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
5. การทำงานแบบบูรณาการและสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบ (Create Alignment and Accountability)

โดยต้องมีทักษะและความสามารถที่จำเป็น ดังนี้ มีการประสานสัมพันธ์ (collaborativeness) การสื่อสาร (Communication) การทำงานให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ (Achieving Result) การปรับตัวและความยืดหยุ่น (Adaptability and Flexibility) ความอดทน (Patience) เนื่องจากสมาชิกกลุ่มนี้มาจากหลายหน่วยงาน ซึ่งมีประสบการณ์และความชำนาญที่แตกต่างกัน เมื่อต้องมาทำงานร่วมกัน ต้องอาศัยทักษะและความสามารถเหล่านี้ ในการขับเคลื่อนงานจึงจะบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ

5.3 คำแนะนำสำหรับผู้ที่จะนำผลการศึกษานี้ไปขยายผลและต่อยอด

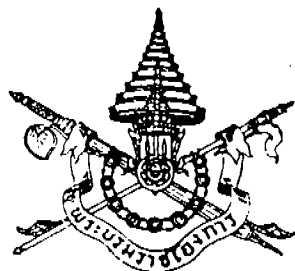
สำหรับบุคคลหรือหน่วยงานที่สนใจจะนำผลการศึกษานี้ไปขยายผลและต่อยอดการดำเนินงาน สามารถพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

1. เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย เพื่อสร้างเครือข่ายและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปัญหาการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ลดน้อยลงเรื่อยๆ
2. เทคโนโลยีด้านวัคซีน เพื่อป้องกันการติดเชื้อ โดยศึกษาแนวทางการนำวัคซีนชนิดกินมาใช้ในประชากรสุนัขที่จับมาฉีดวัคซีนได้ยากลำบาก

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมโรค. โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัย จากโรคพิษสุนัขบ้า ตามพระปณิธานฯ [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://r36.ddc.moph.go.th/r36/content/view/6/127/> [11 สิงหาคม 2561]
- กรมปศุสัตว์. รายงานสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้า ณ วันที่ 15 กรกฎาคม 2561 [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.who.int/rabies/animal/dogs/en/> [11 สิงหาคม 2561]
- กรมปศุสัตว์. กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพรบ.โรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535. แหล่งที่มา http://www.dld.go.th/th/images/stories/law/ministerial_rabies2-2535.pdf [11 สิงหาคม 2561]
- กรมปศุสัตว์. พระราชบัญญัติ ป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557. แหล่งที่มา <http://en.dld.go.th/images/Legislation/hirestheng.pdf> [11 สิงหาคม 2561]
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535. แหล่งที่มา http://legal.dld.go.th/web2012/news/P15/law/act_rabies2535.pdf [11 สิงหาคม 2561]
- World Health Organization. Dog Rabies Control. Geneva. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.who.int/rabies/animal/dogs/en/> [8 สิงหาคม 2561]

ภาคผนวก

พระราชบัญญัติ

โรคพิษสุนัขบ้า

พ.ศ. ๒๕๓๕

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๕

เป็นปีที่ ๔๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๓๕”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๔๘

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“สัตว์ควบคุม” หมายความว่า สุนัขหรือสัตว์อื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

“เจ้าของ” หมายความว่า ผู้ครอบครองด้วย

“วัคซีน” หมายความว่า วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าสำหรับสัตว์

“เครื่องหมายประจำตัวสัตว์” หมายความว่า เครื่องหมายประจำตัวสัตว์ควบคุม

“อาการของโรคพิษสุนัขบ้า” หมายความว่า ในกรณีของสุนัข อาการที่สุนัขนั้น

ดูร้าย วังเพ่นพ่านกัดสิ่งกีดขวางหรือเชื่องซึมชุกตัวในที่มืด ปากอ้า ลิ้นห้อยและสีแดงคล้ำ น้ำลายไหล ตัวแข็ง หรือขาอ่อนเปลี้ย เค้นไซเซ และในกรณีของสัตว์ควบคุมอื่น อาการตามที่อธิบดีประกาศกำหนด

“ผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์” หมายความว่า ผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการบำบัดโรคสัตว์

“สัตวแพทย์” หมายความว่า สัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์หรือของราชการส่วนท้องถิ่น และหมายความรวมถึงผู้ซึ่งมีวุฒิไม่ต่ำกว่าประกาศนียบัตรวิชาสัตวแพทยศาสตร์ซึ่งปฏิบัติงานในหน่วยงานอื่นของรัฐ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้เป็นสัตวแพทย์เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า สัตวแพทย์และผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

“เจ้าพนักงานท้องถิ่น” หมายความว่า

- (๑) นายกเทศมนตรีสำหรับในเขตเทศบาล
- (๒) ประธานกรรมการสุขาภิบาลสำหรับในเขตสุขาภิบาล
- (๓) ผู้ว่าราชการจังหวัดสำหรับในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด
- (๔) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสำหรับในเขตกรุงเทพมหานคร
- (๕) ปลัดเมืองพัทยาสำหรับในเขตเมืองพัทยา
- (๖) หัวหน้าผู้บริหารท้องถิ่นขององค์การปกครองท้องถิ่นที่กฎหมายกำหนด

ให้เป็นราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับในเขตราชการส่วนท้องถิ่นนั้น

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมปศุสัตว์

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ เจ้าของสัตว์ควบคุมต้องจัดการให้สัตว์ควบคุมทุกตัวได้รับการฉีดวัคซีนจากสัตวแพทย์ หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ หรือผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ตามกำหนดเวลาดังนี้

(๑) ในกรณีของสุนัข ให้เจ้าของจัดการให้สุนัขได้รับการฉีดวัคซีนครั้งแรกเมื่อสุนัขนั้นมีอายุตั้งแต่สองเดือนขึ้นไปแต่ไม่เกินสี่เดือน และได้รับการฉีดวัคซีนครั้งต่อไปตามระยะเวลาที่กำหนดในใบรับรองการฉีดวัคซีน

(๒) ในกรณีของสัตว์ควบคุมอื่น ให้เจ้าของจัดการให้สัตว์ควบคุมดังกล่าวได้รับการฉีดวัคซีนตามระยะเวลาที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีที่สัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์เป็นผู้ฉีดวัคซีน เจ้าของ

สัตว์ควบคุมต้องเสียค่าธรรมเนียม ตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง และในกรณีที่เจ้าของสัตว์ควบคุมแจ้งให้สัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ไปทำการฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ควบคุม ณ สถานที่ของเจ้าของสัตว์ควบคุม เจ้าของสัตว์ควบคุมต้องเสียค่าใช้จ่ายตามที่อธิบดีประกาศกำหนด

มาตรา ๖ เมื่อสัตว์ควบคุมได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว สัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ หรือผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ ซึ่งเป็นผู้ฉีดวัคซีนต้องมอบเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ ซึ่งแสดงว่าสัตว์ควบคุมนั้นได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว และใบรับรองการฉีดวัคซีนให้แก่เจ้าของสัตว์ควบคุม

เจ้าของสัตว์ควบคุมต้องแสดงเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามวรรคหนึ่งไว้ที่ตัวสัตว์ควบคุมให้เห็นได้ชัดเจน

ลักษณะเครื่องหมายประจำตัวสัตว์และใบรับรองการฉีดวัคซีนตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามที่อธิบดีประกาศกำหนด

มาตรา ๗ ในกรณีที่เครื่องหมายประจำตัวสัตว์หรือใบรับรองการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๖ สูญหาย หรือชำรุดในสาระสำคัญก่อนที่เครื่องหมายประจำตัวสัตว์หมดอายุหรือก่อนระยะเวลาที่กำหนดไว้ในใบรับรองการฉีดวัคซีนนั้น แล้วแต่กรณี ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมขอรับเครื่องหมายประจำตัวสัตว์หรือใบรับรองการฉีดวัคซีนแทนของเดิม แล้วแต่กรณี ภายในสิบห้าวันนับแต่วันทราบเหตุนั้น และต้องแสดงเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ดังกล่าวไว้ที่ตัวสัตว์ควบคุมให้เห็นได้ชัดเจน

ในกรณีที่เจ้าของสัตว์ควบคุมขอรับเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ หรือใบรับรองการฉีดวัคซีนแทนของเดิมตามวรรคหนึ่ง จากสัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ เจ้าของสัตว์ควบคุมต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๘ สัตวแพทย์ต้องเก็บสำเนาใบรับรองการฉีดวัคซีนและหลักฐานการจ่ายเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามมาตรา ๖ ไว้ตามระเบียบของทางราชการ

ผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ต้องเก็บสำเนาใบรับรองการฉีดวัคซีนและหลักฐานการจ่ายเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามมาตรา ๖ ไว้ตามระยะเวลาที่กำหนดในใบรับรองการฉีดวัคซีนนั้น

มาตรา ๙ ในที่สาธารณะ ถ้าปรากฏว่าสัตว์ควบคุมใดไม่มีเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามมาตรา ๖ หรือมาตรา ๗ หรือมีแต่เป็นเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ปลอม ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจจับสัตว์ควบคุมนั้นเพื่อกักขัง ถ้าไม่มีเจ้าของมาขอรับคืนภายในห้าวัน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจทำลายสัตว์ควบคุมนั้นได้

มาตรา ๑๐ เพื่อป้องกันการแพร่โรคพิษสุนัขบ้า ให้สัตวแพทย์มีอำนาจเข้าไปในบ้าน โรงเรือน หรือสถานที่ เพื่อปฏิบัติการดังต่อไปนี้

(๑) สอบถามจำนวน เพศ พันธุ์ อายุ และสีของสัตว์ควบคุมจากเจ้าของสัตว์ควบคุม

(๒) ในกรณีที่พบว่าสัตว์ควบคุมใดยังไม่ได้รับการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๕ ให้ฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ควบคุมนั้น ในการนี้ เจ้าของสัตว์ควบคุมนั้นต้องเสียค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า

(๓) นำหัวสัตว์ควบคุมที่ตายหรือมีเหตุสงสัยว่าตายด้วยโรคพิษสุนัขบ้าไปรับการตรวจชันสูตร

(๔) สั่งให้เจ้าของสัตว์ควบคุมทำลายซากสัตว์ควบคุมที่ตายด้วยโรคพิษสุนัขบ้าด้วยวิธีฝังหรือวิธีอื่นใด

การเข้าไปในบ้าน โรงเรือน หรือสถานที่ ตามวรรคหนึ่ง ให้กระทำได้ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก

มาตรา ๑๑ เมื่อปรากฏว่าสัตว์ควบคุมใดมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมนั้นแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่พบว่าสัตว์ควบคุมนั้นมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า

มาตรา ๑๒ ในกรณีที่สัตว์ควบคุมใดถูกสัตว์ควบคุมอื่นที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด ไม่ว่าสัตว์ควบคุมที่ถูกกัดจะได้รับการฉีดวัคซีนแล้วหรือไม่ ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมนั้นแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่รู้ว่าถูกกัด เพื่อให้สัตว์ควบคุมนั้นได้รับการฉีดวัคซีน

ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมเฝ้าสังเกตอาการของสัตว์ควบคุมที่ถูกกัดไว้เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าหกเดือนนับแต่เวลาที่รู้ว่าถูกกัด หากปรากฏว่าสัตว์ควบคุมนั้นมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้าภายในระยะเวลาดังกล่าว ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมกักขังสัตว์ควบคุมนั้นไว้และแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่พบว่าสัตว์ควบคุมนั้นมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า

ในกรณีที่สัตว์ควบคุมที่เจ้าของสัตว์ควบคุมเฝ้าสังเกตอาการตามวรรคสอง ตาย หรือสูญหายภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมนั้นแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่รู้ว่า ตาย หรือสูญหาย และให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

มาตรา ๑๓ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นได้รับแจ้งตามมาตรา ๑๑ หรือ มาตรา ๑๒ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นแจ้งต่อสัตวแพทย์เพื่อดำเนินการต่อไปตาม มาตรา ๑๔

มาตรา ๑๔ เมื่อสัตวแพทย์ได้รับแจ้งหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าสัตว์ควบคุมใดมีอาการของ โรคพิษสุนัขบ้าในยานพาหนะ บ้าน โรงเรือน หรือสถานที่ใด ให้สัตวแพทย์มีอำนาจเรียกตรวจยานพาหนะ หรือเข้าไปในบ้าน โรงเรือน หรือสถานที่ที่มีสัตว์ควบคุมดังกล่าวและมีอำนาจดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่ปรากฏว่าสัตว์ควบคุมไม่มีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า แต่สัตวแพทย์ เห็นว่าสัตว์ควบคุมดังกล่าวควรได้รับการฉีดวัคซีน ให้ฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ควบคุมนั้น ถ้าปรากฏว่า สัตว์ควบคุมนั้นได้รับการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๕ แล้ว เจ้าของสัตว์ควบคุมไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมอีก แต่ถ้าปรากฏว่าสัตว์ควบคุมนั้นยังไม่ได้รับการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๕ เจ้าของสัตว์ควบคุมต้องเสีย ค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า

(๒) ในกรณีที่สัตวแพทย์สงสัยว่าสัตว์ควบคุมใดมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า และยังมีได้มีการกักขังสัตว์ควบคุมนั้น ให้สัตวแพทย์สั่งให้เจ้าของสัตว์ควบคุมกักขังสัตว์ควบคุมนั้น ไว้โดยเร็วเพื่อป้องกันมิให้แพร่โรคพิษสุนัขบ้าเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน และสัตวแพทย์ต้อง ไปตรวจอาการของสัตว์ควบคุมนั้นตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

(๓) ในกรณีที่สัตว์ควบคุมใดมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า ให้สัตวแพทย์มีอำนาจ ทำลายสัตว์ควบคุมนั้นได้

การเข้าไปในบ้าน โรงเรือน หรือสถานที่ตามวรรคหนึ่ง ให้กระทำได้ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ ขึ้นและพระอาทิตย์ตก

มาตรา ๑๕ ในที่สาธารณะ ถ้าปรากฏว่าสัตว์ควบคุมใดมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า ให้พนักงาน เจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจทำลายสัตว์ควบคุมนั้นได้

มาตรา ๑๖ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าที่จะเกิดกับคน ในกรณีที่สัตวแพทย์ ตรวจพบว่าสัตว์ควบคุมใดมีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า หรือมีเหตุสงสัยว่าสัตว์ควบคุมใดมีอาการของ โรคพิษสุนัขบ้า ให้สัตวแพทย์รับแจ้งเจ้าพนักงานสาธารณสุขเพื่อดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยโรค ติดต่อนโดยเร็วที่สุด

มาตรา ๑๗ เพื่อป้องกันการเกิดและการแพร่โรคพิษสุนัขบ้า ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศกำหนด เขตท้องที่

(๑) ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมนำสัตว์ควบคุมไปรับการฉีดวัคซีนจากสัตวแพทย์ หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่สัตวแพทย์กำหนดโดย สัตวแพทย์ดังกล่าวจะได้ประกาศกำหนด วัน เวลา และสถานที่เพื่อการนั้น ปิดไว้ล่วงหน้าไม่น้อยกว่า เจ็ดวัน ณ สถานที่ที่จะทำการฉีดวัคซีน และสำนักงานเขต ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ที่ทำการตำบล ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน สำนักงานเทศบาล สำนักงานสุขาภิบาล ศาลาว่าการเมืองพัทยา หรือที่ทำการของ องค์การปกครองท้องถิ่นที่กฎหมายกำหนดให้เป็นราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับในเขตราชการส่วนท้องถิ่น นั้น แล้วแต่กรณี

(๒) ให้สัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ ไปทำการ ฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ควบคุม ณ สถานที่ของเจ้าของสัตว์ควบคุม

ในการฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ควบคุมตามวรรคหนึ่ง (๑) และ (๒) เจ้าของสัตว์ควบคุมไม่ต้อง เสียค่าธรรมเนียม

ประกาศของอธิบดีตามมาตรา นี้ให้แจ้งให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อแจ้งให้ราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องดำเนินการ แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๔ ในการโอนกรรมสิทธิ์สัตว์ควบคุมที่ได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว เจ้าของสัตว์ควบคุม ต้องมอบเครื่องหมายประจำตัวสัตว์และใบรับรองการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๖ หรือมาตรา ๗ ให้ผู้รับ โอนด้วย

ถ้าเป็นสัตว์ควบคุมที่อยู่ในระหว่างการเฝ้าสังเกตอาการตามมาตรา ๑๒ วรรคสอง ห้ามมิให้มี การจำหน่าย จ่าย โอน สัตว์ควบคุมนั้น

มาตรา ๑๕ ในกรณีที่สัตว์อื่นนอกจากสัตว์ควบคุมถูกสัตว์ควบคุมที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด หรือนำมาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง (๓) (๔) และวรรคสอง มาตรา ๑๒ และมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๒) (๓) และ วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๐ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงบัตร ประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง

บัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามแบบที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๒๑ เจ้าของสัตว์ควบคุมผู้ใดไม่จัดการให้สัตว์ควบคุมได้รับการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๕ หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๖ วรรคสอง มาตรา ๗ วรรคหนึ่ง หรือมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษ ปรับไม่เกินสองร้อยบาท

มาตรา ๒๒ สัตวแพทย์หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นหนังสือจากสัตวแพทย์ หรือผู้ประกอบ

การบำบัดโรคสัตว์ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๖ วรรคหนึ่ง หรือผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๘ วรรคสอง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท

มาตรา ๒๓ ผู้ใดใช้เครื่องหมายประจำตัวสัตว์ซึ่งแสดงว่าสัตว์ควบคุมนั้นได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว หรือใบรับรองการฉีดวัคซีนอันเป็นเท็จ หรือขาดวาง หรือไม่อำนวยความสะดวกแก่สัตวแพทย์ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๕ มาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๕ หรือมาตรา ๑๕ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๔ เจ้าของสัตว์ควบคุมหรือเจ้าของสัตว์อื่นตามมาตรา ๑๕ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของสัตวแพทย์ตามมาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง (๔) หรือมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง (๒) หรือไม่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา ๑๑ หรือมาตรา ๑๒ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๕ เจ้าของสัตว์ควบคุมหรือเจ้าของสัตว์อื่นตามมาตรา ๑๕ ผู้ใดไม่เฝ้าสังเกตอาการสัตว์ควบคุมหรือสัตว์อื่นที่ถูกกักไว้ตามมาตรา ๑๒ หรือเจ้าของสัตว์ควบคุมฝ่าฝืนมาตรา ๑๘ วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๖ บรรดาความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากอธิบดีหรือเจ้าพนักงานท้องถิ่น แล้วแต่กรณี มีอำนาจเปรียบเทียบได้ และเมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามคำเปรียบเทียบภายในระยะเวลาที่กำหนดแล้วให้คดีนั้นเป็นอันเลิกกัน

มาตรา ๒๗ ให้เจ้าของสัตว์ควบคุมซึ่งมีสัตว์ควบคุมที่มีอายุครบกำหนดได้รับการฉีดวัคซีนตามมาตรา ๕ ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ดำเนินการตามมาตรา ๕ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๒๘ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งสัตวแพทย์และพนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมไม่เกินอัตราท้ายพระราชบัญญัตินี้ ลดหรือยกเว้นค่าธรรมเนียม และกำหนดกิจการอื่นเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

อานันท์ ปันยารชุน

นายกรัฐมนตรี

อัตราค่าธรรมเนียม

การฉีกวัคซีน	ตัวละ ๔๐ บาท
เครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามมาตรา ๖ หรือมาตรา ๗	อันละ ๑๐ บาท
ใบรับรองการฉีกวัคซีนตามมาตรา ๖ หรือมาตรา ๗	ฉบับละ ๑๐ บาท

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อที่มีอันตรายต่อมนุษย์และสัตว์ และบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๔๘ ยังไม่เหมาะสมที่จะควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลดี นอกจากนั้น กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและป้องกันโรคระบาดสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. ๒๕๔๕ มีสัตวแพทย์เพียงพอปฏิบัติหน้าที่อยู่ทั่วประเทศ กับสามารถผลิตวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าสำหรับสัตว์ได้เองในราคาถูก จึงเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมและเหมาะสมในการควบคุมและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า สมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ให้มีบทบัญญัติที่เหมาะสมยิ่งขึ้นและกำหนดให้กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมาย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

คณะผู้จัดทำ

ชื่อ – นามสกุล	รหัส	ตำแหน่ง/สังกัด
1. น.ส.รพีพร มณีพงษ์	88012	นักทรัพยากรบุคคลเชี่ยวชาญ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
2. นางละอองดาว สัจจันทร์แจ้ง	88030	ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
3. นางจุไรรัตน์ แสงสวัสดิ์	88043	เกษตรจังหวัดสระบุรี กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
4. นายพิทยา ปราโมทย์วรพันธุ์	88061	ผู้อำนวยการกองนิติการ กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. พ.ต.ท.พเยาว์ ทองเสน	88082	ผู้อำนวยการกองคดีธุรกิจการเงินนอกระบบ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม
6. น.ส.กมลวรรณ อิ่มสุวรรณ	88085	แรงงานจังหวัดปทุมธานี สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กระทรวงแรงงาน
7. นายสุชาติ กลัดสุข	88098	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
8. นายโสภณ เอี่ยมศิริถาวร	88109	ผู้อำนวยการสำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
9. นายสันติ สิทธิเลิศพิศาล	88114	ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
10. นายสำราญ หวังกุศล	88120	ผู้อำนวยการสำนักการคลัง สำนักงานอัยการสูงสุด